

Toliko po večem o napravi inventara ali zaznamka za šolsko lastnino. Ker vem, da „več oči več vidi“, zato ne trdim, da ta moj načrt je popoln. Nasvetuje naj nam še kdo drug kak dostavek o tem; vsak skrben učenik in vestni prijatelj šolstva bode mu z manoj vred hvaležen za to.

Iz Železnikov.

Jos. Levičnik.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

„Novice“ so ob sklepu letošnjega deželnega zbora obljubile, da prinesó svojim bralcem važnejše obravnave kolikor mogoče obširno. Storile so to do seje 7. Zakasneni tisek stenografičnih zapisnikov je zadržaval obljubo, da o 7. seji niso mogle popred objaviti vseh govorov národnih naših poslancev.

Naj tedaj častiti bralci drage volje danes sprejmejo, kar jim pred niso mogle prinesti. Nadjamo se pa, da prevažna adresna debata ni zanimivosti zgubila, ako tudi jo še le danes obširnejše beró, kakor so jo brali v kratkem posnetku pred dvema mesecema. Vsaj iste državopravne in národne zadeve avstrijske še danes tako stojé na dnevnem redu in časniki pišejo še dandanes obširne članke o njih.

Adrese same, ki je bilo kolo, okoli kterega so se vrtele razprave kranjskega deželnega zbora 30. avgusta l. l. ne natisnemo več, ker je cela bila natisnjena v 35. listu „Novic“, zato častite bralce prosimo, naj blagovolijo čitati oni list.

Znano je bralcem našim, da protinarodna in ustavoverna manjšina deželnega zbora si je izbrala viteza Kalteneggerja za edinega govornika; on je bil njen organ, zato je pa res tudi dolgo govoril po zapisniku, v kterega so njegovi družniki vse djali, kar so vgo-varjati hoteli narodni večini, ki je adresó naredila.

Če tudi so narodni poslanci pretresali vse točke, s kterimi si je g. Kaltenegger prizadeval spodkopati adresó, da bi tedaj skor potrebno ne bilo, njegov govor posebno natisniti, vendar ga v glavnih stavkih poslovenjenega tudi natisnemo, da bralci naši dobijo prav avtentično sporočilo. Tako-le so se glasili:

Potrt in bolešno začuden sem bil, ko sem iz adrese razvidel, da ima jedro, za katero gré, tak odgovor v sebi, da bi bolje bilo, ako bi ne bili odgovorili. Glavni ton adrese je tak, da mora zaboleti pravó-čutje naše. Adresa ni zato osnovana, da bi opomogla pritožbam in željam na ustavni poti; sredstva in poti, ktere ona nasvetuje, in njena načela nimajo nič manjšega v sebi, nego popolno preziranje naše ustave; ona gré naravnost na njeno razrušenje. — In še več! Ne le taka adresa se ima odobriti, temuč tudi volitve se imajo izvršiti s pridržkom in ogrado, ki odstranjuje spolnovanje naše dolžnosti, in lastni volji prepušča to, za kar v naši ustavi ne najdem nobene podlage, in ki nam prisouje to, kar nam ni mogoče. Mi bi zoper svojo dolžnost hudo grešili, ako bi nasproti taki adresi molčali.

Občutek prvega vtiska pri zaslišanji adrese je bil ta, da mi je srce pretresel nad prelomom prava, — bilo mi je, kakor da bi bil odbor s slepoto udarjen za pravno zgodovino naše ustavne države; vsaj drugače bi ne bil mogel v stiko jemati zdavno minulih časov, nekdanj bivših razmer, stanja, iz kterega se ne dá priti, nego po poti oktrojenja, posilstva, vničenja naših pravnih razmér.

Moja naloga ni, da bi se iz tega stališča spuščal

v razpravo tega, ali je mar res, kar adresa izreka, da ustava ne more dati poročstva za celoto in za moč državi, za samoupravnost dežel in narodov. — Ako ustava do zdaj ni obrodila v taki meri sadú, kakor smo pričakovali, — ako se je marsikje na drevesu ustavnem pokazal prazen cvet, ni ustava tega kriva, marveč krivi so tisti, ki so obdelovanje in rabo ustavnih tal opuščali. Pričujoča adresa spričuje rano, na kateri naša ustava boleha; ona kaže tiste misli in djanja, ki opravljajo službo pogrebcev našega državnega življenja. Adresni odbor tají pravni obstoj naše ustave; on nam hoče mnenje verjetno storiti, da naša ustava od večine narodov ali ni pripoznana ali da jim je silovito vrinjena. — Adresinemu odboru veljajo kot pravila našega ustavnega življenja samo pragmatična sankcija, oktoberska diploma od leta 1860. in septemberski patent ustavljenje ustave od l. 1865. Ustavni patent od 26. februarja leta 1861. in državna temeljna postava od 21. decembra leta 1867. nista njemu za družega nič, nego za to, da ju prezira. Nazaj segati v oktobersko diplomó in septemberski manifest, ob enem pa prezirati februarski patent in decembersko ustavo, to pa je pravno nemogoče.

Govornik dela strah deželnemu zboru in kaže na deželni zbor leta 1867., ki je bil razpuščen zaradi tega, da je (kakor sedanji) sklenil volitev poslancev v državni zbor s pravnim pridržkom in ogrado. On pravi, da se je morala vsled septemberskega manifesta nesrečnega spomina +++ ustava prenarediti, — da je bila decemberska ustava leta 1867. s sodelavnostjo tudi državnih poslancev iz Kranjskega in celó z njihovim pritrjenjem posvetovana in sklenjena. On pravi, da je kranjski deželni zbor decembersko ustavo, nje pravni obstoj s pošiljanjem in udeleževanjem svojih državnih poslancev djansko pripoznaval, da je tudi dovoljenje za železnico, odškodovanje za inkamerirano deželno premoženje in več takih koristi brez strahú iz rok državnega zbora sprejel. Ali tudi takrat državni zbor ni imel pravoveljavne podlage? Ali more deželni zbor reči, da sedanja adresa je z vsem tem v soglasji? — Ako imajo kranjski državni poslanci samo k volitvi v delegacijo in k posvetovanju o denarnih naredbah odposlani biti, kako neki bi se mogli za obveljavo sklepa potegniti, kterega je letošnji deželni zbor zaradi prenarredbe državne postave zastran najdenišnice storil?

Govornik dalje trdi, da britkih skušenj v državnem zboru gledé Kranjskega ni državni zbor sam po sebi kriv, ampak da so jih krivi tisti poslanci, ki so za dobro in postavno spoznali, iz državnega zbora izstopiti. Izstop iz državnega zbora je bil prenačljen. Govornik skuša pravni obstoj državnega zbora dokazati. On opominja večino deželnega zbora storjene obljube, namreč o zvestobi in pokorščini do cesarja, k spolnovanju postav in svojih dolžnosti. S potrjenjem te adrese in s tako volitvijo, ktera je zoper ustavo, bi tej obljubi nezvesti postalí. — Govornik dalje pravi, da se nikakor ne predrzne, da bi se komu za varha vesti postavljaj; al glasú svoje lastne vesti on ne more zadušiti in zatoraj se obrača na vse častite gospode kolege brez izjeme s prošnjo, naj resnih premislekov na prid javne zavesti za pravo ne zavržejo.

In kaj hoče adresa na mesto ustavnega razvijanja našega ustavnega življenja postaviti? — Prostovoljno porazumljenje dežel s krono (z vladarjem), to pa je osodepolni oglas na tisto „prosto pot“ nesrečnega spomina leta 1865! Kje je postavna naslomba za tisto „prosto pot“? — V rokah krone ne, ki ni več samoblastna, toraj v naši ustavi, — ustava se pa tej adresi studi! — Govornik ima pravna tla za edino merodajna, in zato se ne spušča v pretresovanje tistih

praktičnih zmešnjav, ktere bi ideja adresnega odbora za nasledek imela; njemu se državni zbor za porazumljenje tako potreben zdi, da bi ga morali osnovati, ako bi ga ne imeli. (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Trsta 17. okt. — General Möring ni tedaj več ces. namestnik za Primorje. Srečno pot! Slovenci Boga hvalimo, da gré; vsaj za nas ta „nemški mož“ ni imel srca. Kako je preganjal narodnjake naše, kazal je prav očitno v tem, kako je ravnal z vrlim našim rodoljubom g. Zor-om, uradnikom telegrafskim. Zavzeli smo se vsi, ko smo slišali, kako surovo je kričal nad njim in ga lovil z vprašanji, kakor da bi slovenski narod ne smel zahtevati svojih pravic, ampak le pankrt biti med drugimi narodi avstrijskimi! Nazadnje je prav po prusko obetal prihodnost Slovincem in žugal s strašno knuto, ktera bi nas po rusko mazala! Kako po krivici sta nam bila zabranjena delalsko društvo in „Sokol“, tudi ves svet vé. Zdaj pazljivo čakamo, kakega namestnika bomo za njim v Trst dobili. Živo potreben bi nam bil kak Rodič ali Filipović, isto tako kakor v Dalmaciji, vsaj tukaj, kakor ondi, nas vedno hudo zaliva voda italijanizma. Al — naj nas na steno pritiskajo in stiskajo kakor hočejo, ne bodo ne velikega slovenskega naroda na obalih Adrije pokončali, kajti v vseh stiskah mu je in mu bode geslo: Ne vdajmo se!

Iz Trsta 24. okt. — Za tukajšnjo učiteljsko pripravnico namestnija še zmiraj išče pripravnega ravnatelja. Neki H. Noe, profesor pri gimnaziji v Gradci, je bil že pred dvema mesecema za ravnatelja imenovan, pa se je naklonjeni službi odpovedal. Nam Slovincem ni prav nič žal po njem, ker slovenski ne zná. Naš deželni šolski nadzornik — Trst z okolico je posebna dežela — in naša c. kr. namestnija tolmačita prečudno po ustavi zagotovljeno ravnopravnost jezikov: za prevažno to službo sta določila Nemca, ki sicer laški zná, a besedice ne slovenski! Tudi sedaj se ponuja neki Italijan, ki je sedaj učitelj pri goriški gimnaziji, za ravnatelja naše pripravnice. Iz zanesljivih virov vem, da tudi ta novi ravnateljski kandidat ne zná ne besedice slovenski. Če naša c. kr. namestnija, ki blizo po vseh kotih nezmožnih ravnateljev išče, misli na tega Italijana iz Gorice, bi jo vendar poprašali: kako ona tolmači §. 19. ustavovernežem še zmiraj svete decemberske ustave? ali namestnija morebiti ne vé, da v Trstu in okolici tudi Slovenci stanujejo? In Slovenci, vsaj oni v okolici, imajo domače — slovenske šole. Učiteljska pripravnica je pa kot c. k. zavod gotovo tudi za slovenske pripravljence, za slovenske učitelje namenjena. In tak zavod, Slovincem in Italijanom namenjen, bi še ne imel ravnatelja, ki bi slovenski znal! Kam smo prišli! Oj lepa ravnopravnost jezikov! — To že tako veste, da so se zadnjič okolični brambovci uprli po novi postavi prisegati. Ključ temu upor je ta, da je c. k. vlada pred leti (vsled panitalijanske rabuke) se tukajšnji italijanski stranki popolnoma vdala in starodavni okolični batalijon razžaljivo sramotno razpustila.

V Gorici 21. oktobra. — (Deželni odbor; šolske stvari.) Prav srčno me veseli, da se mi je pridružil v poslednjih „Novicah“ še drug dopisnik, in pa kak! Ne le, da v nekterih rečeh več vé, ko jaz, prikupil se mi je tudi zato, ker naravnost, na polna usta pové, kar ima povedati, in oséb kar nič ne boža, kjer niso božanja in prizanašanja vredne. Meni ni dano, tako brezozirnemu biti, vendar pa priznavam, da je včasih potrebno vs o resnico povedati, da svet izvé, kakošni so

nekteri njegovi maliki, kterim na čast je ta pa uni toliko kadila potratil. Marsikomu bo tedaj prav, da zná moj neznani tovarš reči „bobu“ „bob“ in „popu“ „pop“. Prepustivši nadrobnosti iz deželnega odbora njemu naj povem jaz le to, da dr. Lavrič ni v seji od 14. t. m. odpovedi izročil, ampak jo samo napovedal, če se ne ovrže sklep, vsled kterega se ima uradom samo v italijanskem jeziku dopisovati. Ali ravno tu je zadrega. Kako formalno pravilni sklep uničiti? Radovedni smo, ali se Lahi vdajo ali podpré dr. Lavriča tudi Gorjup s svojo odpovedjo, in sploh kako se naše pravice zavarujejo. Slišim, da se glavar prizadeva razpor z lepo poravnati.¹⁾ — Kakor se kaže, se vsaj za letos naši srednji šoli ne prestrojite; čas je za tako važno prenaredbo prekratek; znabiti tudi, da hoče ministerstvo to reč deželnemu zboru predložiti, ker realno-šolske zadeve tudi v njegovo področje spadajo. Brž ko ne pa vleče na Dunaji tudi ta pot Bog si ga vedi kakošna neugodna sapica, ki narodno početje duši. Da ne bo za to leto (1870/71) tudi ne prvih tečajev narodnih realnih gimnazijev, posname se že lahko iz tega, kar je došlo te dni zastran tukajšnje višje realke. Dovolilo je ministerstvo, da se raztegne realka na sedem razredov, pa pristavilo to, da učni jezik, razen za verstvo, ima biti za leto 1870/71. skoz in skoz nemški! kako bo za naprej, ni rečeno. — Deželno šolsko svetovalstvo je sklenilo, da se bode pelo pri dijaški službi Božji obeh srednjih učilišč tudi po italijanski in slovenski, kakor je to na vadnici že davno vpeljano; latinske in nemške pesmi ne bodo izklenjene. — Paralelno izobraževališče za učitelje je minister telegrafčno dovolil in so službe ravnatelja in 4 glavnih učiteljev že razpisane.²⁾ Vodja mora znati popolnoma oba deželna in pa nemški jezik ter mora dokazati postavno učiteljsko sposobnost za srednjo šolo. Da bi se privabilo več učencev na to novo učilišče, bodo se jim dajali državni stipendiji od 100 do 200 gold. Za leto 1870/71. se odpreta prva 2 tečaja. Žensko izobraževališče pa se menda odloži za prihodnje leto. Toliko iz naših šolskih krogov.

V Gorici 22. okt. ☉ (Katoliško društvo.) V časnikih je bilo nekaj brati o tukajšnjem „katoliškem društvu“. Ako se ne motim, je to društvo mrtvorojeno dete. Naše razmere v mestu niso društvom sploh posebno ugodne; da se „katoliškemu“ nič bolje ne godí, krive so razne okolnosti, o kterih bi se dala cela knjiga spisati. Naše „kat. dr.“ bi imelo biti mednarodno (italijansko-slov.) in tu je prvi zadržek. „Laški“ katolicizem, kakor imamo mi tukaj priliko opazovati ga sosebeno na ljudéh, pa ne vseh, ki prihajajo od unkraj meje, je tak, da se slovenskemu srcu in umu nič kaj ne prilega. V Gorici imamo tudi nekatere prisiljene zastopnike puhlega laškega katolicizma;³⁾ vedoma ali nevedoma se kaže tudi kteri naših v tej inostranski obliki in obleki. Se ve, da o bistvu laškega katolicanstva tû ne govorim, ker pod obleko, kakoršno si jaz mislim in opisujem, bistva ni, ali pa ker ga, kolikor ga je, nepristojna obleka tako tesno oklepa in inorodna nprav tako duši, da ne more svoje kreposti razodevati. Sicer pa se dotične prikazni, ki mi jih skušnja predstavlja, lože občutijo nego opisujejo.⁴⁾ Evo

¹⁾ Glavár, glavár! Pravični Pace kje si?

Vred.

²⁾ V Ljubljani je gospod minister sam „brevi manu“ vse opravil — prav „verfassungstreu“!

Vred.

³⁾ V nekem italijanskem časniku sem te dni bral, da med vsemi katoliškimi narodi so Italijani najmanj resnično katoliški.

Pis.

⁴⁾ Opomniti pa moram, da moj opis laškega katolicizma ni posnet po značaji našega mesta, ktero. akoravno pollaščno, razločuje se vendar v mnogih ozirih od italijanskih mest.

Pis.

zgoraj omenjenim drevesnim mazilom vsako leto jeseni, kakor je zdaj.

Nobeno drevo ni zdravo brez tega dela!

In ako si to zapomnimo in tudi storimo, ne bode treba tožiti „škoda za delo“. Sadja bomo na kupe pridelali in z veseljem lepa drevesa občudovali, ktera so plod našega uma in dlana.

Naj k sklepu še srčno zahvalo izrečem sl. našemu deželnemu odboru za izvrstno zbirko najlepšega in najpotrebnejšega vrtnarskega orodja tudi Predosliški šoli podeljenega. Hvala, hvala! Dobro došlo mu je to orodje, kajti ravno poprej sem vrt kupil za presajanje dreves, kjer ravno sedaj jame kopljemo za 60 lepo vredjenih dreves s tem orodjem. Obilo število otrok, akoravno še ni šole, hodi vsak dan gledat in tudi kopat jame za drevesa, kamor bomo, ako Bog hoče, še letos posadili 60 debel iz moje drevesnice izrejenih raznih plemen dreves, ker jesensko presajanje je boljše od spomladanskega. Ko se šola začne, bodo dečki pomagali drevesa saditi, da bode veselje, ako nas spet sneg ne prehití. Pa upajmo, da bode solnce še milejše sejalo, kakor tudi učitelji ljudski upamo v naše deželne poslance, da bodo, kakor so nas z vrtnarskim orodjem zelo razveselili, nas tudi v kratkem z materialnim ali boljšo plačo okrepčajo. Po deželi stavimo vse upanje v slavni deželni zbor, da koj v prvi seji, ko se zopet snide, nam ljudskim učiteljem dovoli boljšo plačo.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

(Dalje.)

V adresino idejo o zedinjenji slovenskega naroda v eno državno skupino se dr. Kaltenegger noče spuščati; on sploh obžaluje kot bistveno krivdo naših državnih homatij, da se je ta države stvarjajoči a tudi države razdevajoči živelj (narodnost) od nekterih Avstriji gotovo neprijaznih strani razdražil. Kar je francoski vladar razvil princip narodnosti, prišlo je tudi pri nas to vprašanje na vrh. O preklicu avstrijskega konkordata pravi govornik, da bi bilo veliko primernejše, v adresi zahvalo izreči za preklic konkordata, ki je katoliški svet hudo tlačil, kakor pa o razžaljenji katoliškega čustva govoriti. — Pritožbe o prikrajševanju narodnih pravic — nadaljuje govornik — merijo tudi na to (našo) stran deželnega zbora, al to po krivici, — manjšino navdaja poštena volja, da se zadoštuje vsem narodnim zahtevam, ako ne merijo na omejevanje samosvojnega življenja v državi. — Al ravno postavbe o šolskem jeziku in preuredba deželnega volilnega reda, ki jih je zahtevala večina zborova, spodkopujejo naš obstoj v deželi. Še posebno pa preuredba deželnega volilnega reda na to meri, da bi nas celó ob sedanje manjšino pripravila in nam nobenega poslanca ne pustila, k večjemu Kočevskega. — Govornik pravi, da pritožbe zoper sedanje volilni red so neopravičene, kajti pri poslednjih volitvah v gornji Avstriji, v Vorarlberku in na Českem so se po tem volilnem redu, ki ga večina zborova tako napada, manjšine zdatno ojačile in celó v večine spremenile. — Po obravnavi pravnega stališča se govornik obrne poslednjič na domoljubje deželnega zbora ter pravi, da samo trdno stanje na ustavi krepča Avstrija; kdor drugače ravna, dela — morebiti nevedoma — na razpad Avstrije; njegova stran je prepričana nepostavnosti adresnih razlogov in nasvetov; pravi ustavni odgovor deželnega zbora na cesarjevo pismo bil bi edino le ustavna, to je ne-

pogojna volitev v državni zbor. Dr. Kaltenegger sklepa svoj govor s predlogom, naj deželni zbor popusti pričujočo adresno in 6 poslancev, ki jih ima deželni zbor kranjski po §. 16. deželnega reda v državni zbor poslati, voli v smislu ustave brez vse ograde.

Prvi od národne strani za dr. Kalteneggerjem poprime besedo dr. Zarnik in govori tako-le:

Gospôda moja! Da je adresna debata povsod jako važna, pokazuje nam to zgodovina parlamentarna, ker ravno pri adresni debati je treba vladarju ali dotični vladi vse rane in težnje naroda popolnoma odkriti in povedati, ktero sredstvo, kateri lek bi mogel rane zaceliti in ozdraviti. Znano je, koliko vrednost je polagal francoski parlament na to, da mu je bila adresa in ž njo adresna debata dovoljena. Tudi mi hočemo, da se v Kranjskem zboru obširno govori o vsem tem, ker imamo prvič v obče priliko, povedati svoje mnenje, drugič pa posebno zaradi tega, ker smo edini poslanci slovenskega naroda, kateri smejo po svojej vesti brez okolišanja govoriti. (Živa pohvala na levi in med poslušalci — predsednik zvoni.)

V Gradcu so tudi slovenski poslanci (Dežman: štajerski poslanci!) hoteli svoje mnenje v adresi povedati, al večina nemška jih je kontumacirala in adrese ne bode.

Ravno tako je povedati hotela svoje mnenje o zdanjem položaju goriška manjšina; al en glas jo je kontumaciral in vsled tega ne bo mogoče tega storiti. Danes obširno govoriti, je naša sveta dolžnost, ker ne govorimo samo kot poslanci kranjski, ampak, kakor sem rekel, tudi kot poslanci celega slovenskega naroda. (Dobro! dobro! na levi in med poslušalci.)

Hočemo tû navesti vse razloge od stavka do stavka, kateri so večino odseka priveli na to, da to adresno slavnemu zboru predlagamo; hočemo popolnoma opravičiti svoje stališče, stališče to, da hočemo imeti uravnano, mogočno Avstrijo mi, ki smo pravi avstrijski rodoljubi. (Pohvala med poslušalci.)

Najprej izreka adresa zahvalo Njegovemu Veličanstvu, da se je ravno zdanji čas obrniti blagovolilo do najzvestejše udanega deželnega zbora ter se zahvaljuje nadalje, da se je držalo najnatančneje neutralitete. Al naša zahvala za vzdržanje neutralnosti izvira iz drugih motivov nego odobrenje neutralnosti po protivni stranki. Vidi se že to iz nemških manifestov, kajti v tistih se zmerom povdarja, da se ne sme Francozom pomagati, ker so: „die Erbfeinde der deutschen Nation!“ Ali naše stališče je drugo, ker nas vodijo pri presojevanji unanjih okolišnosti najpoprej koristi našega naroda in potem cele carevine. Iz tega obzira ni bilo mogoče, stopiti na stran Prusije in pomagati Francoski narod gaziti, ker očitno bi bila s takim ravnanjem Avstrija vasilica Prusije postala, kakor Bavarska, Württemberg itd., tega dozda niti Pruska ni zahtevala. Če bi bila pa Avstrija v začetku stopila na Francosko stran in da bi bila Francoska zmagonosna, osnoval bi se bil gotovo kak god „Süddeutscher Bund“ z Avstrijo na čelu, kjer bi ona zopet svoje stare težnje razvijala v slavo edine Germanije. Al slabo hvalo bi jej Nemci za to peli, — to vprašanje bodo že drugi rešili. Še slabejše bi se pa slovanski narodi Avstrije počutili, ako bi bili spet v kak „Bund“ nazaj eskamotirani. Še dandanes smo Prusiji hvaležni, da nas je 1866. leta te neugodne môre, nemškega „Bunda“ namreč, tako lepo rešila! (Pohvala med poslušalci in veselost.)

To so vzroki, da je ves slovanski svet ali vsaj večina dozda zadovoljna bila z neutraliteto. Al mogoče je — kar bodem pozneje razvijal — da večina narodov izreče, ker se je stvar tako zasuknila, da tudi Avstrija stopi z mečem v borbo.

Ako idemo dalje v analizi adrese, omenja taista nezadovoljstvo v deželi in še nevtrjenih ustavnih naprav. Gospoda moja! ako adresa to omenja, kaj je storila s tem? Ona samo to ponavlja, kar je manjšina ministerstva lanskega leta v svojem memorandumu izrekla. In kdo so bili člani te ministerske manjšine? Vi veste, da so pisatelji memorandumu gospodje ministri grof Potocki, grof Taaffe in dr. Berger. Potocki in Taaffe sta pa glava in roki sedanje vlade.

Naša adresa dalje govori, da ustava nima pravo-veljavne podlage. Ravno protivna stranka je najbolj prouzročila, da smo zdaj na krivem potu. Gospôda moja, kar se decemberske ustave tiče, poglejmo malo nazaj. Decemberska ustava je proizvod februarske ustave, februarski patent Vam je vsem dobro znan; v njem se govori o „Gesamtreichsrath-u“ in o „engerem Reichsrath-u“. „Gesamtreichsrath“ edini je imel po februar-skem patentu pravico, ustavo za vse avstrijske narode spremeniti, nikdar pa ne „redni“ ozi državni zbor. Toraj, da bi iz te soteske — Nemec bi rekel „Sackgasse“ — prišli, ni družega grofu Belkrediju preostalo, nego izredni „Reichsrath“ „ad hoc“ sklicati, da bi čvor avstrijskega ustavnega življenja zvozlal. Nikdar pa po črki februarske ustave take pravice ni imel tako imenovani redni ozi državni zbor, ki je potem zares decem-bersko ustavo skoval. Za to mnenje sta se odločila tudi profesorja Arndts in Maasen, ki sta sicer znana ultramontanca, zraven pa se prištevata prvim juristom ne le v Avstriji, temveč v Evropi. Mislim, da je mnenje teh dveh mož, akoravno sta ultramontanca, vendar le tehtno in vsega uvaženja vredno.

Grof Belkredi je s svojim ravnanjem edini bil pravo pot nastopil za rešitev avstrijskih ustavnih zmešnjav. Ko se je pa po njegovem odstopu ozi „Reichsrath“ kakor skupni državni zbor geriral in se za kompetentnega pro-glasil, februarško ustavo spremeniti, zdi se mi, kakor da bi mi kdo kakošno hišo pokazal in rekel: dragi pri-jatelj! to ni hiša, ampak je most, preko ktere-ga moraš iti v eldorado avstrijskega ustavnega življenja. Ako pa tega ne verjameš, boš pa v težko ječo obsojen. Se vé, da bi moral pri takem žuganji v nevarnih časih molčati, ali dokler bom imel zdravo pamet in zdrav razum, bom pri prvi priliki spet rekel, da to ni most, nego je hiša! Drugič je treba pomisliti, da nobena ustava nima nik-dar pravne veljavnosti, dokler se je narod ali narodi prostovoljni sami ne poprimejo. Ustava je ravno dr-žavna institucija, ustvarjena za pospeševanje svobod-nega razvitka narodnega življenja. Ustava je samo ob-lika, svobodno narodno življenje je pa bitstvo. Kje pa ostane svobodni razvitek, ako se narod v obliko ktere-koli ustave sili, ako se noga po kopitu, ne kopito po nogi meri!? Decemberska ustava ni nič družega, nego podlaga supremacij dveh narodov — Nemcev in Ma-gjarov. Vsi drugi narodi pa bi se imeli v ta nemško-magjarski model sliti; posebno je ta lepa naloga nam Slovanom odmerjena. Toraj bi tudi vsak Slovan, na-ročito pa vsak Slovenec, kateri bi se dal prostovoljno v ta model sliti, to se pravi, da bi prostovoljno decem-bersko ustavo pripoznal, s tem smrt svojega naroda podpisal.

Očitano se nam je, da so naši poslanci v državnem zboru tačas, ko se je ta ustava delala, sedeli in da so nekteri pojedinci celó za to decembersko ustavo glasovali, akoravno je večina slovenskih poslancev proti njej glasovala. Gospôda moja! to je gotovo nedoslednost, al v politiki se ne sme računati z doslednostjo tako, kakor v privatnih odnošajih, v privatnem pravu. V politiki se mora zmirom nepremakljivo in neomahljivo zastava glavnega namena vsega delovanja in teženja visoko dr-žati; sredstva v dosego tega namena, ktera pa ne smejo

nikdar nepoštena biti, smejo se po okolnostih vsako trenotje spreminjati. To ravno je oportuniteta. Oportu-niteta je naše poslance vodila, da so 1867. leta v dr-žavni zbor šli, ker so mislili, da bi bila vlada v stanju, deželni zbor 3 do 4krat zaporedoma razpustiti, da bi se naše ljudstvo volitev naveličalo, in po tem manevru bi se vendar znala kakošna slovenskemu narodu so-vražna večina v tej visoki hiši šopiriti in vladinim pred-logom vedno prikimovati; ker taki uradniki in penzijo-nisti so povsod najti — če bi bilo tudi treba o polnoči (smeh) vladinega kimovca za poslanca voliti! Bile bi pri nas volitve take, kakor so Rauchovih mamelukov na Hrvaškem, kjer je bil na priliko neki Šimič v reški županiji z enim samim glasom za poslanca voljen in še dandanes z velikim ponosom hrvaški narod, hočem reči: Rauchovo pašalikstvo, v Zagrebu zastopa! (Veselost.) Gorjé pa našemu narodu, ako bi sedela v tej hiši enaka večina, kakor v Zagrebu, obstoječa iz Rauchovih pod-repin! Ta prevdarek je vodil večino naših poslancev, ker je bilo to po njihovem mnenji za korist in za eksis-tencijo slovenskega naroda takrat potrebno. Da se pa niti po politiki doslednosti v sredstvih, niti po politiki občutkov in čuvstva narodu ne koristi, lahko bi vsak pastirič dokazal. (Dal. prih.)

Mnogovrstne novice.

* Novincev (rekrutov) se bo v našem cesarstvu za 1871. leto nabralo 95.475; od teh jih dežele ogerske dadó 39.329 z 3924 namestnimi rezervisti, — ostalo število jih morajo dati neogerske dežele avstrijske.

* Živinska zavarovalna banka „Apis“, ki se že delj časa če dalje bolj širi tudi po Slovenskem, dobila je letos v dveh četrletjih na Koroškem v zavarovanje 23 kónj in 511 goved za znesek 41.800 gold. Odškod-nine je v tem času izplačala 1080 gold. Ker je tudi pri živini rada nesreča, toraj sopet obračamo pozornost gospodarjev na to društvo.

Dopisi.

Iz Dornberga na Goriškem 28. oktobra. — Vže mnogo let nismo v naših krajih tako žlahnega vina pridelali kakor letos. Ker so v prejšnjih časih posebno Gorenci in Notranjci kaj radi k nam po vino hodili, zato daje se jim to zdaj na znanje z vabilom, naj pri-dejo zopet; kvinč (60 bokalov) dobijo od 8 do 9 gold. Ne odlašajte tedaj, dragi Kranjci, kajti utegnili bi med tem drugi kupci priti ter vse pokupiti. Vas pa posebno zato vabimo, da bi z vami pretrgano vinsko kupčijo zopet na noge spravili.

France Kerševani, župan.

Iz Dornberga na Goriškem. (Naša na novo usta-novljena čitalnica) se bode 20. dne t. m. ob 5. uri po-poldne slovesno odprla. K tej slovesnosti vabijo se vljudno vsi rodoljubi, posebno pa častiti udje bližnjih čitalnic.

Odbor.

Iz Celja 28. okt. — Bridek udarec je zadel na-šega občespoštovanega gosp. dr. Kočevarja in rodo-vino njegovo, da mu je nadepolni njegov sin Štefan, doktorand pravoslovja, po dolgi bolezni umrl v cvetji svoje starosti. Ker vemo, da vsak rodoljuben Slovenec gojí iskreno sočutje do čestite rodovine Kočevarjeve, naj tudi „Novice“ prezgodaj umrlemu ljubljencu stavijo spominček. Bodi mu zemljica lahka!

Iz Planine. — Kdor našega okrajnega glavarja gosp. Ogrinca pozná, gotovo vé, da poleg nekterih do-brih lastnosti ima dve veliki slabosti, in te ste, da je iz stare birokratične šole, ktera misli, da avtonomijo

robe, ali pa z grmom. Spomladanska setev se mora tudi povaljati.

2. Če je zemlja z mahom in drugo šaro prerasena, vendar pa take lastnosti, da se dá z železnimi grabljami raniti ali brano, v tem primerljeji ni treba družega, kakor pri tistem vremenu seme vsejati in potem zemljo razkraspati.

3. Če je šara ali mah prevelik in se na ta način nič opraviti ne dá, pokosimo mah in vso šaro, spravimo preč, povlecimo z železno brano počez, posejmo seme še enkrat z brano ali z grmom povlecimo.

4. Če se nič tega ne dá opraviti, delajmo tako, kakor je bilo v 7. navodu povedano. Na frišni zemlji se breze bolje obnašajo kakor na suhi.

O setvi hojevega semena.

Jelkovo seme sejmo koj jeseni ali spomladi, lahko se tudi konec maja vseje.

1. Hočemo na frišno zorani zemlji sejati, sejmo spomladi in vmes oves nasejmo, da imajo mlade rastlinice potrebno senco. Povlecimo in povaljajmo prostor in oves; ko je zrel, varno porežimo.

Videli bomo, da na takih zemljah ne vspeva dobro šilovina; v zrahljani zemlji se kmalu posuši in pozimi jo mraz vzdigne.

Le na težkih zemljah, in če skoz zimo površje z mahom in travo preraste, kar se v prijetnih legah tudi zgodi, smemo dobrega vspeha od take setve pričakovati. Take zemlje, ki rada zmrzne, pa ne preoravajmo in ne prekopavajmo. Vse rastline, ki so poleti zrastle, mraz vzdigne, da poginejo. Zmrzline pričakujemo tam, kjer je zemeljska plast plitva in iz lahke prašne zemlje obstoječa, ki ima pod seboj ilovico ali kako drugo vezljivo zemljo. Kedar ob deževnem vremenu prašnica popije mnogo vode, ki zaradi vezljive zemlje naprej ne more, mora v prašni zemlji dalje časa ostati. Nastane mraz, raztegnejo se vodeni deli in zemlja se z rastlinami vred na kviško vzdigne. Potegne gorák veter, se topi led, rastlinice pa vzdignjene na površji ostanejo in kmalu poginejo.

2. Če je zemlja z mahom ali drugo šaro prerasena in se dá z železno brano ali grabljami razbrskati, vsejmo seme, in zemljo tako razkraspajmo, da seme v zemljo pride in da se nekako z mahom pokrije.

3. Ako ne dosežemo s tem tega, da bi se seme z mahom pokrilo, ranimo posamezne kraje tako, da se zemlja 1 do 2 čevlja globoko zrahlja, seme vseje in z grabljami zagradi. Najbolje se jelkovo seme obnese, če ga v senco sejmo. Mnoge skušnje kažejo, da seme se prav dobro obnaša v takih krajih, kjer zavetje ima, in resnično je, da, če hojevemu semenu senco damo, ga za polovico več kalí. (Dal. prih.)

Šolske stvari.

Pomislek duhovna o predsedstvu v krajnem šolskem svetu.

Bralo se je po več časnikih, da so po družih deželah krajni šolski sveti župnike za predsednike volili. *)

To je očitno znamenje, da imajo ljudje zaupanje do duhovnov; vendar pa je menda duhovnu nekoliko pomisliti treba, predno to čast sprejme. Ali ne merijo nove šolske postave prav očitno zoper upliv duhovnov pri odgoji in odreji mladine ravno nasproti cerkvenemu nauku? Dokaz je to, da so duhovne kar skoz duri iz

*) Kakor duhovni niso zavezani županijstva prevzeti, tako tudi ne predsedništva v krajnem šolskem svetu. Pis.

šol potisnile, da zavirajo mašo in sploh cerkvene ter duhovske reči, da od kranjskega deželnega zbora prvič izdelana šolska postava od vlade ni bila potrjena, ker jej je bilo preveč duhovnov v šolskih svetih itd. Predsednik šolskega sveta se bo pač mogel potegovati za te veri in cerkvi nasprotne postave, sam jih bo moral spolnovati in izvrševati ter še druge k spolnovanju siliti. Ali bi pa s takim ravnanjem ne potrjeval njihovega duha, ali bi jih ne podpiral celó in pospeševal? Sme li katolišk duhoven po svoji vesti kaj tacega storiti? Tako daleč naj se pa vendar tudi nikar noben ne zamisli, da bo ravno z veljavo predsednikovo te postave z dobrim duhom napolnil in napake njene popravil. Vlada bo vedela in znala vse take poskušnje po sto in sto potih prestreči in ovreči. Dokaz temu so nam vsiljeni direktorji normalke in realke v Ljubljani, še bolj pa vsiljeni profesorji gimnazije novomeške in poslednjič vsi od kranjskega deželnega zbora tolikrat storjeni pa po vladi ravno tolikrat ovrženi sklepi o resnih potrebah in zadevah naše dežele. Vsi naši upi so bili dozdej — veše; toraj ne dajmo se več slepiti.

Pa še drug prav važen pomislek se mi sili zoper predsedništvo duhovnov v krajnem šolskem zboru. Kteri? Predsednik je odgovoren za vse delovanje in ravnanje svojega zbora; najbolj njemu se bodo pripisovale od vseh strani nerednosti, pomanjkljivosti itd. v šolskih zadevah. Ako bodo tedaj župniki predsedovali šolskim svetom, bodo zopet duhovni krivi vsega pri šolah, kakor so dozdej krivi bili, in nasprotniki jih bodo zopet križali, kakor so jih že križali in jih križajo še zdaj. Ravno tako bodo nasprotniki kričali, da imajo duhovni vso oblast v šoli, ker so predsedniki v šolskem svetu, kaj hočejo neki še več tirjati?

Tretji važen vzrok zoper predsedništvo duhovnov v krajnem šolskem svetu pa zadeva dušno pastirstvo. Ljudstvo v fari bo vse, v šolskem svetu storjene sklepe najbolj ali celó popolnoma samo predsedniku župniku pripisovalo. Ti sklepi bodo dostikrat mnogim zoperni in grenki, in zamere ne bo konec, zamera in nevolja tudi upori bodo najbolj merili župniku in ob tla bo zaupanje celó v duhovskih in dušnih rečeh, brez zaupanja pa je duhovsko pastirstvo nemogoče.

Duhoven naj kot ud krajnega šolskega sveta svojo dolžnost goreče in neprestrašeno spolnuje, kršansko odgojo sebi izročene mladine z vsemi dovoljenimi pomočki prepričavno brani in zehteva; naj za poduk v krščanskem nauku pa za pošteno krščansko vedenje mladega rodú iz vsega srca skrbi. Vse drugo naj pa v nemar pušča, ker nima nobene dolžnosti več, kakor jo je popred imel, tudi ne za priganjanje starišev ali otrok k obiskanju šole. Take reči ima zdaj vlada v rokah, pomozi jej Bog!

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

(Dalje.)

Govoril je dr. Zarnik na dalje tako-le:

Poglejmo, kako v tacihi odnošajih drugi tlačeni narodi postopajo: šlezviški Danci, kateri so dandanes pod prusko vlado, prišli so v berlinski in v severonemški parlament. Ali mislite, da oni s tem za se in za svoj narod pripoznavajo „den norddeutschen Bund“? — Ne, oportuniteta jih tam drži, da povedó svoje misli in težnje in protestirajo zoper vse, kar bi utegnili njihovemu narodu na kvar biti. Tako imajo poznanjski Poljaki zmirom svoje zastopnike v berlinskem parla-

mentu, in zdaj tudi v severo-nemškem zboru, da tam opozicijo delajo proti vsem sklepom, storjenim na škodo poljskega naroda. Ali mislite, gospôda! da oni za svoj narod pruski ali severo-nemški zbor za pravnoveljavnega in merodavnega s tem pripoznavajo? Niti eno minuto! kajti vem, da si vsak poslanec vsako trenutje misli: Ješče Poljska ni zginiola! Oportuniteta vodi Dance in Poljake v Berolin, kakor je oportuniteta naše poslance 1867. l. na Dunaj vlekla. Vzemimo Ogre. Magjari so najbolj trdno pod Šmerlingom v opoziciji stali, in so rekli, da niti dlake svojih zahtev ne odstopijo. Ali ko je presvitli cesar pod Bachovo vlado 1857. leta Oggersko in Pešto obiskal, prišla je deputacija magnatov s kardinalom Scitovskim na čelu k njemu in je oddala peticijo z zadržajem, da so zadovoljni samo z ustavnim življenjem v obče, in ni bilo čisto nobenega spominka o oggerski ustavi 1848. leta. Vzemimo brošuro barona Eötvösa „Macht- und Existenzbedingungen Oesterreichs“ leta 1858. Tačas je trdil sedanji magjarski minister, da bi Ogri bili popolnoma zadovoljni, ako vlada le ustavno življenje s centralnim parlamentom za avstrijske narode vpelje. Ako bi vlada takrat bila tako storila, bi danes reči v naši državi vse drugače stale, — al pri nas v Avstriji se ravnamo zmirom po talijanskem pregovoru: „sempre troppo tardi“! Kedar je pa magjarski narod svojo moč ojačil in ugodno priliko spoznal, ravnal se ni več po oportuniteti, temveč je zahteval vse svoje pravice od prve do zadnje po zakonih 1848. leta. Tudi nam je prilika zdaj dana, da zoper magjarsko-nemško supremacijo protestiramo in da začnemo razdirati okvire, v katerih se ta supremacija nahaja, in tem okvirom se pravi: decemberska ustava. (Živa pohvala.)

Da je naša adresa v federalističnem smislu sestavljena, vidi se na prvi hip, ker iz vsakega njenega stavka ta duh veje. Reklo in oporekalo se nam je tolikrat, da, ako se Avstrija osnuje na temelju federalizma, ni mogoče dalje vladati, da mora Avstrija precej razpasti! Al jaz rečem, da ravno federalizem je tista oblika, ktera bode Avstrijo ojačila, ktera bode potem narode zadovoljila. Vsaka zdrava država pa more in sme biti dobro in prav osnovana, kedar se opira na zadovoljstvo narodov.

Letos 4. julija se je slavila pri vseh poslanstvih severne Amerike stoletnica obstanka veličastne transatlantiške republike. Tudi g. Jay, severo-amerikanski poslanec na Dunaji, je dal v to slavo sijajni obed, kterege so se med ostalimi tudi ministri Beust, Potocki, Taaffe in Festetič vdeležili. 4. julija 1770. namreč se je sprejela osnova ustave, katero so izdelali po nalogu: Franklin, Jefferson, John Adams, Sherman in Livingstone, kakor temeljni državni zakon najširjo federativno organizacijo 13 suverennih držav, česar še dozdej svet videl ni. Na te se oziraje je g. Jay izustil obširno in krasno napitnico, namerjeno na nazoče avstrijske ministre, posebno na Beusta, rekel je: „Pred sprejemom ustavnega načrta peterice se je blagi Jurij Washington ves zdvojen z dvema rokama za glavo prijel in uskliknil: jaz mislim, da skoraj ne bo mogoče le nekoliko let republiko s tako skrajno-federativno organizacijo na nogah vzdržati; to mora vserazpasti! Pa poskusimo! sprejmimo ta načrt, ker prva zapovd nam je: volja amerikanskega ljudstva; njegova zadovoljnost nam je podlaga vsega daljnega delovanja, Amerikanci niso zaradi ustave, nego ustava je zaradi Amerikancev! Gospôda! je nadaljeval Jay, 13 skoraj suverennih držav, malo obljudenih, na zemlji od 100.000 □ milj, brez železnic, brez telegrafa, skoraj brez cest v tistih časih! Poglejte, gospôda! danes

to federativno organizacijo! kako je mogočna, kako je imenitna, v svetu merodavna velevlast! Pod Linkolnom in Johnson-om je strašno vojsko 4 leta peljala in sijajno končala, in iz nje izišla kakor novi feniks. Dandanes šteje čez 35 držav na zemljišču od 144.000 □ milj in se razcveta v najlepši pomladanski krasoti, al vse to samo zaradi tega, ker je zidana na federaciji, na zadovoljnosti vsega ljudstva!“

Tako je Jay navdušeno o federaciji govoril, ministri so molče v tla gledali, samo Beust je nekaj nespretnega odgovoril, da bi morali Čehi v reichsrat priti, kakor tam poslanci pojedinih držav v kongres v Washington hodijo. — Skupne zadeve v severni Ameriki so: Vojska, trgovina, mornarstvo in vnanji poslovi. Vprašam visoko hišo: ali ni severo-amerikanska država čvrsta, krepka in impozantna?

Tudi mi imamo iste skupne zadeve, v oktoberski diplomati na tanko naznačene. Slavna gospôda od levece! Ako pravite, da Avstrija ne bi bila potem osigurana, tudi drugače gotovo ne bode nikdar, ker bi jej manjkalo zadovoljstva narodov, po Washington-ovih besedah podlaga vsakega državnega sestava.

Vzemite Bavarsko, Württemberg in celo Nemčijo; te nimajo nič družega skupnega, kakor kralja pruskega, kakor vojskovodjo in zapovednika vse nemške armade. Kdo se bo predrznil trditi, da ni danes Nemčija edina impozantna, prva v celi Evropi?! Ali to stori samo in izključivo ena in edina volja nemškega naroda, zadovoljstvo vseh nemških plemen!

Ravno tako bi bilo v Avstriji, ravno tako bi bila spet mogočna, ako bi enkrat do tega prišlo, da bi bili vsi narodi zadovoljni z ustavo, ktera se vsakemu prilega, ktera je vsakemu po volji! (Pohvala.)

(Dalje prihodnjič.)

Slovensko lepoznanstvo.

Iz zbirke za naše rojake vojake.

5.

Hrepenenje po domu.

Oj, zvezde vé zlaté,
Oj, zvezde ve ljubé,
Ko vaša luč z nebá
Prijazno mi migljá,
Se v srci oživí
Spomín na lepe dní,
Ki kdaj mi tekli so
V domovji tak mirno!

Domá se veselil,
Domá sem srečen bil,
A tukaj mi srcé
Od sreče malo vé,
Med tujci tuj živím,
Po domu hrepením,
Ko dete hrepení
Po ljubi materi!

Pa to minilo je,
To zginilo je vse, —
Pustiti mladolet
Sem moral kranjski svet,
Na tujem dosti dni
Že kranjski sin živí,
In kdo ve, če še kdaj
V svoj rojstni pride kraj?

Oj, da saj enkrat le
Bi dom svoj videl še!
Enkrat še staršev jaz
Da gledal bi obraz!
Mojé drobnó srcé
Želí od dné do dné:
Bog daj, da kmalu spet
Na kranjski pridem svet!

Jos. Cimperman.

Mnogovrstne novice.

* Iz našega cesarstva se je v tuje dežele prodalo v prvih sedmih mesecih letošnjega leta 50.194 goved, 19.535 telet, 151.045 ovác in kóz in 187.101 prešičev.

* Trgatev na Oggerskem se je slabo obnesla; veliko manj vina so pridelali, kakor so pričakovali, pa tudi dobro ni; posebno črna vina so se pokazila.

*

Ali ni to dovolj jasen dokaz, kako različno se lahko krma spleta in koristno porabi?

Zdaj pa, predragi bralec! pomisli: ali ni v tvoji vasi ali fari nobenega gospodarja Nevedneža ali Potrate, in ali nisi morda ti sam?

Da pa je hrana v resnici koristna, je posebno veliko na tem ležeče, da je vsa snažno spravljena in pripravljena. Pa tudi, kedar se hrana premení, naj se vselej žival zato pripravi, ako tudi pride na boljšo hrano.

Premišljevanje in opazovanje želodca, čev in vseh onih delov, ki prebavljajo klajo in se prebavila imenujejo, pa tudi javno priča, da zrezana, kuhana, segreta, poparjena itd. hrana žival lože in bolje prebavlja, in to velja posebno od slamnatih, vseh lesnih, lakničevih in korenstvenih rastlin.

Nobena žival ne more celó nič v živež svojega telesa obrniti, ako ni popred v zraku ali v vodi v nevidljive drobce bilo raztopljeno. Ves živalski živež se prekuha v želodcu, razpade in raztopi, kjer ga še le potem čevne pijavčice posrkajo, ter ga v podobi nekoga mleka v krv za reditev vseh telesnih delov pošiljajo.

Gospodarji! vtisnite si v glavo to — sami sebi na dobiček. (Kon. prih.)

Kmetijsko slovstvo.

* *Koledar za avstrijske gospodarje za leto 1871.*, ki ga je s pomočjo mnogih učenjakov izdal Peter N. Feuser, popotni učitelj kmetijstva na Štajarskem, je knjiga, katero tudi mi radi priporočamo takim gospodarjem, ki nemški znajo. Gosp. Feuser-ja dobro poznajo bralci „Novic“ iz mnogih sestavkov, ki jih je marljivi in v kmetijstvu učeni mož spisal za naš list, dokler je še v Ljubljani bival, in tudi pozneje. Gosp. Feuser dobro vé, kaj je treba vedeti našim gospodarjem, da se pomakne kmetijstvo naprej, zato si je izvolil nemško „pratiko“ spisati, vedé, da pratiko ali koledar si omisli skor vsak človek. Povabil je še več družih zvedenih mož, da tudi oni kaj spišejo, in tako je postal ta koledar, kateri si je nabral bogato torbico različnih nauk o živinoreji, poljedelstvu, sadjereji, vinoreji, čbeloreji itd. Dodano je tem naukom še mnogo druge koledarske tvarine, tako da je knjiga čez 10 pol debela. Cena jej je 40 kr. Dobiva se v vsakem mestu pri večih knjigarjih.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

Dr. Zarnikov govor dalje.

Protivna stranka, posebno pa organi protivne stranke dan za dnevom federalizem hvalisajo, kako je na korist drugod (veselost), kako bi bil in je dober za Francoze, za Ameriko, Švico in Nemčijo, samo za nas ne gré, kjer bi bil najbolj potreben, kajti v prvem hipu bi Nemci in Magjari svojo supremacijo zgubili. (Veselost, živa pohvala.)

Sam Bismark je rekel, ko so ga narodno-liberalci v severo-nemškem parlamentu priganjali, da bi tudi na to delal, da bi z južno Nemčijo v ožjo zvezo stopili, da se dá to le z občnim in svobodnim sporazumljenjem vseh interesentov na temelju federalizma organizirati. Kar Bismark trdi, da je za Nemčijo dobro, naši centralisti z navdušenostjo hvalijo, ali pri nas naravnost pravijo, da to ne gré, ker bi Nemci z uvedenjem federalizma prevago zgubili, to je edina razlika. (Dobro!)

Omenil sem že, da sadružuje severo-amerikanska republika 35 držav, ki merijo 140.000 □ milj, da ima Švica 22 kantonov, ki so tako rekoč popolnoma suvereni, ker ima na priliko vsak za-se popolno pravo postavodajstvo tudi v vseh zadevah civilnega prava. — Ni mi treba spominjati brošure Fischhofa, ktera je vse to na tanko razložila.

Po izgledu severne Amerike in Švice nam je treba po analogiji „bunda“ in kongresa, organa, v katerem bomo že navedene skupne zadeve obravnavali. Imamo pa že ta organ, kterege je treba samo vtrditi, to so: delegacije. Avstrija se le more vzdržati, ako mi delegacije ojačimo. Ako se Magjari protivijo, dobro! kajti naše mnenje je, da je le takrat treba delegacije preustrojiti in ojačiti, ako magjarski parlament v to dovoli, samo po sodelovanji ogerskega državnega zbora bi se to zgodilo. Ako bi pa hoteli vničiti delegacije in samo osebno zvezo narediti, potem bi se moral za Cislajtanijski centralni parlament napraviti, v katerem bi bile vse neogerske dežele zastopane.

Na kakošni način bi mogoče bilo poravnati se in vsem homatijam do konca priti, kaže nam I. člen oktoberske diplome, kateri se glasi:

„Das Recht, Gesetze zu geben, abzuändern und aufzuheben, wird von Uns und Unseren Nachfolgern nur unter Mitwirkung der gesetzlich versammelten Landtage, beziehungsweise des Reichsrathes, ausgeübt werden, zu welchem die Landtage die von Uns festgesetzte Zahl Mitglieder zu entsenden haben.“ To je beseda, dana od presvetlega cesarja, da je sporazumljenje in konečno poravnanje mogoče po deželnih zborih ali odnosno le z „rajhsratom“. Toraj so pravilo: deželni zbori — a izjemka: rajhsrat. (Dobro!) Vsled tega trdim na dalje, da, ako bi se bilo delalo po septemberskem manifestu, kateri je ta I. članek oktoberske diplome za svoje načelo vzel, bilo bi mogoče, da bi že bili popolnoma vsi narodi sporazumljeni in da bi bila Avstrija dandanes trdna, mogočna in jaka. (Pohvala.)

Preidem na drugi del naše adrese, kateri je gotovo sila važen in se tiče notranjih zadev našega naroda. Na čelu teh notranjih zadev stoji: zedinjenje Slovencev. Ta točka je bila že toliko pretehtovana in toliko se je o njej že govorilo in pisalo, da je gotovo vsakemu izmed nas dobro znana. Hočem toraj tu za brambo te najvažnejše stvari nekaj iz pravnega stališča povedati. Nam se ugovarja, posebno je to poudarjal dr. Supan v adresinem odseku, da podiramo na eni strani historične pravice, med tem, ko jih za svoje koristi, to je, za zedinjenje vseh Slovencev podpirati hočemo! Vprašam pa jaz, kaj je historično pravo? Historično pravo je le takrat pravica, in potem zares pravo, ako odgovarja čutstvu prava; ako odgovarja v obče pojmovom pravice, ako je v skladu in soglasji z naravnim pravom; ako pa tako imenovana historična pravica eksistencijo naroda zanikuje in uničuje, tolmačimo mi to tako, da takrat ni to nobena historična pravica, ampak historična krivica, katero je, treba, da se razžaljenemu pravnemu čutstvu zadosti, prej ko je mogoče, izbrisati. (Živa pohvala.) In mi Slovenci imamo ravno nalogo, popraviti tako historično tisočletno krivico, kajti, kakor je v štajerskem programu jasno rečeno, nikdar ni pravna oseba zemlja, na kateri narod stanuje in ktera bi imela nespremenljive pravice do njega, temuč le narod sam je pravna oseba, ktere lastnosti že po naravi vsled nikakoršnega nasilja izgubiti ne more; zemlja ne veže naroda, nego narod zemljo. Zarad tega ni ta ugovor, da nas slučajno ne reka, Sava po imenu, v Kranjce in Štajerce loči, in da ni toraj nikdar mogoče, štajerskega „historičnega“ teritorija cepiti, nobenega resnega pobijanja vreden. Da svoje

mnenje o zgodovinski pravici vtrdim, hočem se malo po izgledih ogledati, kar me ne bo težko stalo, ker mi kar pri roki leži. Na Erdeljskem so starozgodovinski prebivalci Rumuni, potomci starorimskih legionarcev v Daciji. Še le v 7. stoletju so se vselili v deželo potomci Hunov, Sikulci pod vodstvom svojega vojvode Tuhutum-a, v 9. stoletju so se za njimi tudi s silo naselili Magjari, in v 12. stoletju so prišli kakor mirni kulturonošci Saksonci. Ti trije narodi so se začetka 13. veka v Erdelji konstituirali in se kakor narodi proglasili z izrečnim dodatkom, da Rumuni niso „narod“! Ta zgodovinska pravica, *lucus a non lucendo*, je trpela do 1848. leta, toraj skoraj 800 let. Rumuni, gospôda moja! katerih je v Erdelji 1,200.000, vseh družih prebivalcev pa komaj 800.000, niso bili po postavi narod, niso bili nič, bili so le živina v očeh 3 družih narodov. Gospôda! vprašam, ali je ta 800letna zgodovinska pravica res pravica za Rumunje?! Ali ni to najgrša, v nebo kričeča historična krivica za rumunski narod?! Ali ne bo vsak človek na tem svetu pritrdil, da je imel rumunski narod sveto dolžnost, to zgodovinsko 800letno „pravico“ prvi dan, ko mu je bila prilika dana, z nogami poteptati in vničiti? (Pohvala.) Isto tako je v Bosniji, ko bi se reklo, da imajo Turki historično pravo, posedovati.

Tudi nam Slovencem se kakor „narodu“ dosti bolje ne godi, ker so nam v državi uradno še le od 1848. l. sem komaj ime pripoznali. Do zdaj nimamo Slovenci, kjerkoli že smo, nobene historične pravice, ker taista le takrat nastane in obstaja, ako odgovarja pravnemu čuvstvu in koristi naroda, za ktere ga je. Historična pravica se mora skladati z duhom časa, narod mora čutiti, da je res to pravo za nj, da je v popolni slogi z naravnim narodnim pravom. Historično pravico bomo torej mi Slovenci imeli, in se bo takrat še le za nas začela, kedar bode slovenski narod zedinjen.

Protivniki nam zmirom nasproti kriče, da bi bilo to kaj nečuvvenega, ako bi se začele historične kronovine razcepavati! Ali se že ni to večkrat v Avstriji zgodilo? Leta 1848. sta se, postavimo, Bačka in Banat od Ogorske odtrgala, Srejm pa od trojedne kraljevine in zedinilo se je vse troje pod imenom „Srbske vojvodine“. Še zdaj ko se je Srbom vojvodina zaradi magjarske države vzela, želi si srbski narod nazaj svojo vojvodino.

Oglejmo se izvan Avstrije! Kako je bila Francoska razdeljena v provincije, celó tako kakor Avstrija pred 1848. letom. Nihče ni hotel Francoz biti, vsakdo je bil Auvergnat, Bretonec, Pikard itd., ker to je bilo po tisočletni zgodovini vtemeljeno. Zaradi tega je leta 1792. abé Siéyès v konventu predlog stavil, da se vsa ta razdelitev Francoske vniči in da se „departements“ naredijo. Kdo bi se upal zanikati, da nima departementalna uprava že historične pravice za francoski narod? Pa gotovo ne zavoljo svoje 78letne starosti, ampak zavoljo tega, ker odgovarja želji, toraj koristi francoskega naroda. Ravnalo se je 1792. leta po želji francoskega naroda, 1848. po želji srbskega naroda, in ako bi se nam dala zedinjena Slovenija, vstreglo bi se samo najtoplejším željam slovenskega naroda.

Da si v resnici narod slovenski to želi in kako si to želi, pokazal je že na 15 taborih. Naši protivniki sicer pravijo, da je vse to le „Taborschwindel“! naj vendar oni enkrat poskusijo en tabor napraviti zoper zedinjeno Slovenijo, bomo videli, koliko jih bode zbranih Slovencev za to glasovalo. (Živahna pohvala in smeh). Samo enkrat so to poskusili na slovenski zemlji, in takrat se je pokazalo. (Gromovita pohvala in smeh na galeriji.)

(Dal. prih.)

K sestavku

„Pomislek duhovna o predsedstvu v krajnem šolskem svetu“.

Za betvico se poprijemlje ta, ki misli, da poginja. Porabimo to podobo pri današnjih šolskih zadevah. Nekteri namreč menijo, da celó vse naše šolske postave merijo samo na to, da nam šolo izneverijo. Toda čeravno mislijo tako, rešilne betvice se vendar poprijeti nočejo, da bi tako, kar je dobrega ostalo še pri šoli, vendar-le oteli. Žalibog, da tudi pisalca tega „Pomisleka“ moramo onim prištevati, ki bi bili v stanu s svojega stala gledati domačo šolo pred svojimi očmi umirati. Župniku namreč odsvetuje gospod pisalec, naj ne prevzame predsedstva v krajnem šolskem svetu.

Ako bi tudi merile nove šolske postave po vse zoper cerkev, vendar bi to župniku ne dajalo še pravice postaviti se pri šoli na drugo stalo, kot je je imel do sedaj vsikdar. Kdo pa za Boga hoče načelnik biti krajnemu šolskemu svetu po deželi, če ne župnik, ki se je v bogoslovju tudi pedagogike učil in je sicer mnogostransko izobražen, pred katerim vednost družih kmečkih udov izgine? Vsi ene misli morejo biti le takrat, če, kakor so vajeni povsod drugod, tudi tu vidijo svojega župnika kot dušo vsega šolskega sveta.

Ni, da bi po „Pomislikih“ predsednik šolskega sveta moral se potegovati za veri nasprotno stvari — velikoveč mu je po naši deželni postavi dana pravica vse sklepe samovoljno ustaviti, ki bi bili po misli njegovi šoli v kvar. V hitrih rečeh sme po ravno tej postavi celó predsednik sam določiti, kar in kakor za dobro spozná. Če pa ima župnik kot predsednik res strpeti kacihi neprilicnosti od nasprotnikov ali celó svojih faranov — komu v obče kaj tacega ne pride na vrsto! Farani se bodo sčasoma že prepričali njegove dobre volje: saj bodo vendar-le vedeli, da mu je krščanska izreja njihovih otrok edin namen; nasprotniki pa naj mislijo o njem, kar jim je ljubo.

Mi šolske postave za Kranjsko — ne čudite se g. pisatelj „Pomislikov“ — primeroma k nekterim drugim (na pr. za spodnje Avstrijsko) po vse neugodne ne smemo imenovati. *) Tudi mi bi se z Vami vred odtegnili vsemu šolstvu in predsedništvu v krajnih šolskih svetih, ako bi bili prepričani, da bo to za vero in narod res dobro; al ker vemo in vidimo, da dosežemo odtegovaje se le nasprotno, udamo se toliko, kolikor nam vest pripušča. Sploh vsaj nam politika „iz kota srpo gledati in s pestijo groziti“ ni všeč celó nič. Izid namreč kaže, da je taka politika zmiraj škodila veliko več nego koristila.

Audiatur et altera pars.

Jugoslavenstvo.

Pod naslovom „Zabavnik narodne štionice dubrovačke“ začne meseca januarija 1871. l. v Dubrovniku izhajati v šest mesečnih zvezkih po 48 strani vsak. Med izvrstnejšimi deli, koje bode obsegal ta tečaj „Zabavnika“, bode Držićeva komedija „Arkulin“. Predplatna je cena vseh šest zvezkov s franko pošiljanjem za avstrijsko cesarstvo 1 gold. 20 kr. Naročila na mesečne zvezke se prejemajo iz same carevine avstrijske, in sicer za vsak zvezek po 25 krajc. Novci in imena naročnikov se pošljejo franko najdalje do konca meseca decembra t. l. na

opravništvo „dubrovačkoga zabavnika“.

*) Ali pa berite, kako je drugod med katoličani „Katholische Stimmen aus der Schweiz, 1870.“ VI. oddelek „Der Schulzwang, ein Stück Schweizerfreiheit!“

niku najpred jamice, se s sekretovno napolnijo, ter zasujejo in potem blizo zraven sadike sadijo. Prav lepo se res sadike ponašajo in glave velike ko merniki naredijo. Al redko se mora saditi in pa krepke sadike; iz premladih, slabotnih sadik nam ni nikoli lepo zelje zrastle. Al kdo bo to našim gospodinjam dopovedal? Vedno imajo deset izgovorov, kako kmalu ga bodo izredile itd. in vse dopovedovanje je zastoj. Pri meni se je bilo neko leto primerilo, da nam je mramor polovico sadik pokončal, in — ta je več dopovedal, ko jaz. Res je bilo tisto leto zelje redko, ali kad je bila bolj polna, ko drugo leto. Takrat nas je sicer učil redko saditi, al sicer nam ta mrčes že nekaj let dokaj škode dela; ni le nobenega pomočka zoper njega? Lovili smo ga sicer v lonce; al godilo se nam je ko aposteljnom, da nismo nič vjeli.

Se moram opomniti, da letos je bilo pri nas vse polno — in sicer dolgo časa — tistih znanih belih metuljev, gosenic pa vendar ni bilo. Zakaj ne? Konoplje imamo, odkar so bile nasvetovane, vselej v zelniku, ali kedar so gosenice drugod zelje žrle, so ga tudi pri nas. Zakaj? Morajo znabiti za to kake posebne konoplje biti?

Poznate kaj angleško, velikansko repo? (englische Riesenfuttermübe). Naznanjal jo je letos neki Prus in potem še nekdo drugi na Dunaji po „Praktischen Landwirth-u“. (Pa pri kupovanju semena je treba malo paziti, ker prodajalci so „omnis generis muscorum“. Mene je bil Prus že dobro z miljo namazal, da me še obril ni, mi je le to pomagalo, da brez semena Prusu lista z denarji nisem zaupal, „mit Postnachnahme“ pa Prusija Avstriji ne zaupa. Tirjal pa je nesnaga za 1 funt semena 4 gold.; iz Beča sem ga dobil pa za 1 gold. 20 kr. Kmalu bi bil rekel: 300 medvedov, pa nič kleti!) Naj povem tedaj, kar od te repe vem. Podobe je podolgovate; tirja toplo, vlažno in globoko publico; v 14 tednih dozori in tehtá po 10, 12, celó tudi 15 funtov. Pri nas je bila letos pač lepa, pa tako debela vendar ne, le do polovice naznanjene teže smo jo pripravili. Toda sejali smo jo prepozno, tudi pregosta je bila, ker tirja za 1 čevlj prostora in letos sicer ni bila pri nas letina za repo. Gotovo je pa tudi, da raste bolj počasno, kakor naša navadna. Perje je podobno perju podzemeljskih kolerab (koravd bi rekli pri nas). Za kuho je prav mehka in veliko bolj sladka, kakor naša, tudi brez vseh tistih nitek in štren, kakor jih ima navadna, bela koleraba. Hvalijo jo posebno, da do spomladi puhla ne rata in da je za rejo in molžo boljša kakor naša domača. Če je to res, je vredna, da se seje, če tudi tako debela ne raste. Da bi se pa le sčasoma ne zvrгла, kakor se je pri nas na pr. res od začetka velikanski koren, ki je pa zdaj le še malo dalji, sicer pa čisto navaden postal.

Poslednjič še nekaj od krompirja. Sadili smo ga kakih osem raznih sort — zgodnjega in poznega — po Gülich-ovem navodu, le nekoliko bolj gosto, namreč na prostor 3 čevljev širokosti in 12 čevljev dolgoti smo vsadili 6 krompirjev, namesti 4. Rastel je res lepo košato — iz vsakega semena je bil cel grm. Krompirja je bilo jesen pod slamo kakih 6—7 debelih, kakih 9—11 srednjih, drugi drobnejši; vsega vkup od 25 do 35 krompirjev in še tudi več. Tehtal je iz 6 grobov 18 funtov; tedaj bi bil pridelek celega orala znašal 280 do 300 centov, namesti 100 do 120 centov navadnega sajenja. Kopati ga je posebno prijetno — če ga je gledati še prijetniši, ne vem, ker nisem obojega poskušal — drugega ni treba, kakor krtine odgrniti (grobi so zeló krtovim gričkom podobni) in ves krompir leži v okrožji kakor na krožniku. Dela je, kedar se sadi, pač več; al s tem je pa tudi dodelano, ker

ga ni treba ne okopavati, ne osipati; le popleve se, kedar kaka zel zraste.

Sklenivši še opomnim, da tisti Amerikan, ki je učil s krompirjem vred tudi grahovko in grah pridelovati, je menda blagovolil se z nami malo ponorčevati. Verjeli mu sicer nismo veliko več, kakor nič, pa vendar smo vtaknili v kakih 20 krompirjevih zrn raznega graha in zrastle — kaj je? Krompirjevka po navadi, grahovka po navadi zraven krompirjevke, le bolj tanka in šibka je bila kakor je navadno, kedar se grah sam sadi. Ko bi Amerikanec to čital, bi se težko če ne naši lahkovernosti muzal! Sadili smo to mešanico res pozno — sredi julija — pa ker je krompir še lep zrastle, bila bi gotovo krompirjeva grahovka še lože. Naj pristavim še, da tako pozno sajeni krompir (sadili smo ga več ko omenjenih 20 zrn) nam do zdaj ni gnjil.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

Dr. Zarnikov govor dalje.

Da imajo tabori gotovo važnost, kaže to, da so protivniki skušali tabor napraviti proti zedinjenju Slovencev v Celji, a kakor so videli, da bode mnogo slovenskega naroda tje prihromelo glasovat za „Slovenijo“, zdelo se jim je čisto soparno in vmaknili so se v klosterski vrt. (Veselost.) Tamkaj so res protivniki zoper zedinjeno Slovenijo glasovali ali brez nazočega slovenskega naroda. (Dežman: sej so bili Slovenci tam!) Pa kakošni!! Ako bi le nekteri tabori zoper zedinjeno Slovenijo glasovali, polagala bi se na to strašna važnost. O tem en sam prigodek. Štajerski zbor v svoji večini je tudi govoril o „Taborschwindel“, kakor vsi ljubeznjivi naši protivniki. Gosp. Lenček je imel od svojih volilcev naročeno, naj se poteza za to, da se bode most čez Savo napravil. Al kakor hitro je deželni odbor izvedel, da se je na Sevniskem taboru zavrgla dotična resolucija, izrekoma, da ni treba mosta delati čez Savo, brž je na kratko odgovoril: Sevniski tabor je sklenil, da ni treba tega mosta, in proti volji naroda se vendar ne more most delati! (Veliki smeh.) Da se je bila takrat ta resolucija sklenila, vzrok je ta, ker je ljudstvo mislilo, da bode moralo vse doneske dati. Tù se je taborski sklep uvaževal; kedar pa kaj pride na korist našega naroda, takrat je pa vse samo „Taborschwindel!“ (Veliki smeh.) Da tabori niso „Schwindel“, kažejo nam vse v pravem pomenu svobodne ustavne države, posebno pa Angleška. Vsako važno, v bitstveno življenje naroda segajoče pitanje, predno se v parlamentu konečno reši, obravnjuje se poprej po celi Britaniji na ogromnih taborih; in še le ko se je javno mnenje za to ali ono rešitev izjavilo, začenjajo se potem debate o dotičnem vprašanji v parlamentu. Spominjam le na velikanske „reform-meetings“ pred popravljjenjem volilnega reda in na „meetings“ zastran odprave državne cerkve na Irskem. Vsemu svetu je znano, da vsa slava in vse ime sedanjega ministra trgovine, Johna Bright-a, izvira le izključivo iz tega, da je prvi taborski govornik velike Britanije. Mi Slovenci smo se zastran svojega najvažnejšega vprašanja na tanko angleškega usus-a držali, da smo namreč „zedinjeno Slovenijo“ temeljito na taborih razpravljali in javno mnenje celega naroda za to idejo pridobili, potem jo pa še le v zboru na dnevni red postavili. — Rečem dalje, da je Avstriji „zedinjenje Slovenije“ tako treba, da, ako bi ne bilo že tacega javnega mnenja pri nas za to, morala bi nalašč Avstrija emiserje pošiljati, da bi naš narod za zedinjeno

Slovenijo izbudili, kajti Avstriji bi moralo pred očmi zdaj migljati: „salus reipublicae suprema lex esto!“ (Dobro!)

Že v tej zbornici se je čul glas: „deutsch bis zur Adria“; to je glavni klic cele nasprotne stranke, — nemška parola je: „deutsch von der Königsau bis zur Adria!“ Isto tako je v Gorici pred nekimi leti poslanec Rismondo govoril in nam Slovencem pretil z zedinjeno Italijo do julskih planin!

Ako Avstrija neče od morja odtrgana biti, morala bi sama „zedinjeno Slovenijo“ ustvariti, ki bi bila jačja trdnjava na zapadnem jugu Avstriji, nego bivši štirovogelnik v Lombardo-Veneciji. Narod slovenski bi bil potem zadovoljen in vedel bi, da mu je le z Avstrijo srečno živeti, toraj bi bil tudi pripravljen za-njo se žrtovati in umreti. (Živa pohvala.)

Zlasti smešno pa bi bilo, da bi se mi Kranjci upirali zedinjeni Sloveniji, ker vemo, da vsak naraščaj kranjske dežele koristi celi zemlji, posebno pa ljubljanskemu mestu. Matematično gotovo je, da bi bila Ljubljana kot glavno mesto poldruga milijona slovenskega naroda bolj imenitna, večja in drugač bolj cvečeča, kakor zdaj kot glavno mesto 485.000 prebivalcev. Blagostanje bi rastlo, ker bi bil tu centrum vsega narodnega življenja in domačih oblasti. Na Kranjskem govoriti, da bi nam bila „zedinjena Slovenija“ škodljiva, ni le nepolitično, nego čisto abotno, brez vsega smisla, je popolnoma brezumje! (Pohvala.) Ako se to na Koroškem ali Štajarskem dogaja, ima stvar morebiti kaj za-se; al tu pri nas ni za tako nasprotovanje kar nobenega razloga.

Nadalje se zahteva v naši adresi, da moramo že vendar enkrat dobiti popolno ravnopravnost v uradih, v šolah, sploh v vsem domačem življenji. To se je že tolikrat zahtevalo in to je tudi prvo, „conditio sine qua non“ vseh zahtevanj, ako hočemo, da narod živi. Vlada je tudi res že cirkulare dajala in še le pred kratkim je svojim uradnikom odposlala take cirkulare, namreč na davkarije in jim celó ostro zažugala, ako bodo zanaprej slovenščino tudi tako z nogami gazili, kakor je bilo to dozda na dnevnem redu. Al to žuganje se mi tako smešno zdi, kakor da bi se šolnik, ko v šolo pride, zmirom otrokom šepetalcem s tem pretil, da, če ne bodo tihi, jih bode vse od kraja kar čez okno ven pometal; ko pa otroci čez dalje časa na zadnje le vidijo, da to ni res, da še ni nobeden skoz okno letel, nič več se ne plašijo tega žuganja, temveč se učitelju kar v lice smeja. (Veselost.) Taka je tudi z vladinim žuganjem, da bode vsak uradnik, kateri noče slovenski uradovati, disciplinarno kaznovan, — kar se še dozda nikdar dogodilo ni! Temveč imajo tisti uradniki, ki slovenščino zasmehujejo, v svojih kvalifikacijah dobre note, tisti pa, ki so narodni in te ukaze izvršujejo, imajo — rdečo piko. To se pravi prazno slamo mlatiti, in naš deželni zbor bi moral mnogo kalinov med seboj imeti, da bi se na take priproste limnice vsedal. (Dobro! veselost.) Le edino po poti postav je mogoče, da se v tem enkrat do dobrega red napravi. Izpovem tu, da sem bil pri posvetovanji naše postave zastran vpeljanja slovenskega jezika v uradnije zoper ta načrt postave, ker je premalo zahtevala s to dopustljivostjo, da notranji uradni jezik povsod še nemški ostane. Načrt naše postavo ne zahteva še polovice ne tega, kar bi nam po pravu šlo, in vendar še to se nam ni potrdilo!

Gospôda moja! sklenili smo tudi nov volilni red, kateri bi na demokratični, pravi liberalni podlogi našo hišo predrugačil. Al potrdil se ni, ker bi skoraj gotovo narodna stranka koristi imela od tega predrugačenja. (Veselost, pohvala.) Se ve da, „liberalno“ in

neizmerno dober kup je dandanes po konkordatu mahati; da bi se pa liberalni princip skozi in skozi pri vseh preuredbah izpeljal, to je drugo vprašanje! Ravno pri volilnem redu se je skazalo, kateri so liberalci in kateri ne. Da se mora volilni red za veliko posestvo predrugačiti, to so Korošci že zdavnej spoznali, in po vseh časnikih se je o tem mnogo pisalo, le pri nas na Kranjskem se še to ne prizna za liberalno. Pri naših protivnikih je le to liberalno, kar nam škodo dela. (Veselost.)

Taisto se je videlo pri naši postavi zarad volitve predsednika deželnega zbora, katero sklepanje je protivna stranka s tem preprečala, da je zbornico zapustila. Taka postava je korolar vsega liberalizma, kjer ni ravno reakcija na krmilu vlade. Pri nas se je pa računalo na to, da ako se predsednik po vladi iz protivne stranke imenuje, mogoče je le vendar, narodno zborovo večino v deželnem odboru v manjino spraviti! Kaj ne, to je tudi liberalno! To je liberalizem! (Gromoviti smeh in pohvala — deželni glavar zvoní — Dežman: Potrditev volitev je tudi bila liberalna!) Tudi ako je treba!

Nadaljevalje analizo adrese izjavljam, da smo se odločili poslance poslati v državni zbor „ad hoc“. Lani sem bil jaz zoper vsako pošiljanje v državni zbor, kakor je bil lanskega leta sestavljen. Ali, da koristimo narodu in deželi, gremo letos „ad hoc“.

Nagibi, da pošljemo „ad hoc“, se sredočijo v našem patriotizmu, kateri izvira iz naše ljubezni do slovenskega naroda in do Avstrije. Naši poslanci grejo na Dunaj svoje mnenje povedat o vnanjih zadevah, ktere so zdaj najbolj važne, to je ta „ad hoc“. To je potrebno, ker znajo okolnosti nastati, da bo treba tudi Avstriji intervenirati, in ako do tega pride, vse sile napeti. Treba je, da je Avstrija zdaj neizmerno pazljiva, da ne dopušča, da bi njena soseda, Prusija, se preveč odebelila, kajti pri ogromnem odebeljenju utegnili bi v nekoliko letih tudi Avstrija se v pruski mašči vtopiti. In da se tako nevarno naraščanje Prusije prepreči, treba, da naši poslanci z drugimi federalisti vred energično delavnost še o pravem času v „reichsratu“ in v delegacijah razvijó. Ako bi mi v sedanjih tako važnih časih ne poslali poslancev na Dunaj, bi samo naši Nemci iz Štajarske in Avstrije itd. tjé šli in bi rekli: Vaše Veličanstvo! mi edini smo pravi patrioti! Glejte na une; oni nič ne marajo več za Avstrijo, nič jim ni na njenem obstanku več ležeče! (Dal. prih.)

Trojedina kraljevina.

Vsled najnovejših dogodkov na svetu se je sopet živo zbudilo sočutje jugoslovanskih plemen in vzajemnost delovanja na duševnem polji in v političnem mišljenji. Ne samo slovenski časniki, temuč tudi v Sisku izhajajoči „Zatočnik“ in v Zadru na Dalmatinskem izhajajoči „Narodni list“ prinašajo obširniše članke o skupnih zadevah, ker so rodoljubi jugoslovanski prepričani, da le složno delovanje more pospešiti narodni razvitek in narod učvrstiti v očigled nevarne in negotove prihodnosti, ktera čaka našo ubogo Avstrijo. Ako v našem starodavnem cesarstvu stojijo vsi Slovani za obstanek Avstrije in vsak za vse in vsi za vsakega, je pruski cesarizem ne bode mogel okleniti sè svojimi železnimi rokami, ktere svobodi ne bodo sledú prepustile na pol stoletja. Že za naprej pa protestujemo zoper vsako početje, nas zopet spraviti pod prusko-nemško zvezo, ktere smo se srečno rešili, ker je Avstrija, ako se dobro vredi, sama za-se dovolj močna brez tiste zveze, ki bi v tujo korist obračala naše želje in našo kri, in ker se hočemo stalno držati načela: „nil de

lezljiva, strupena in rada umori živino, kateri vsa kri črna kot oglje in gosta kot šmir postane.

Al šén po koži ni prvo znamenje te bolezni; prva znamenja so to, da preišči nehajo jesti in so klaverni.

Ko gospodarji to vidi, navadno hitijo zaklati tako živino, češ, da jim ne crkne, in porabijo tako mesó, špeh; k večjemu zavržejo drob in ga zakopljejo.

Gospodarji in gospodinje! ali ne veste, da tako delaje se igrate z ognjem? Nikar ne mislite, ako ste tako živinče brž zaklali, da ste zaklali še zdravo živino! Zaklali ste le tako, pri kateri bolezen ni še dospela najvišje stopinje, zaklali pa ste vendar že bolno, strupeno živino. Če tako meso uživata, stavite le v loterijo, če ne zbolite prav nevarno, — na sto in sto ljudi pa je že strašno smrt storilo po vžitem takem mesu.

Zato vas vnovič opominjamo: nikar in nikoli ne koljite takih preiščev! Sami sebi jamo kopljete, pa tudi zoper postavo ravnate.

Prosimo vas tedaj, nikar ne skrivajte take bolezni, naznanite jo brž županu, da naznani to gosposki, ktera mora potem vse storiti, da se zatare bolezen in iz nje ne postane kuga.

Zareja novih gozdov po umetni setvi.

(Dalje.)

Kako se žir seje?

Žir ali bukvico sejmo jeseni ali spomladi in držimo se tistih pravil, kakor pri želodovi setvi. Samo tam naj bode razloček, kjer se svet lahko preorje; ondi naj se to ne opusti in potem še le z bukvico poseje, ko smo že z brano počez povlekli, pa ne globokeje, kakor 1 do 2 palca v zrahljeno zemljo. Ravno zato tudi ne orjimo globokeje, kakor toliko, da ga zemlja pokriva. Na posamesnih prostorih naj se tako dela, kakor pri želodu. Ker bukva, posebno dokler ima kalice, dosti od mraza in vročine, sploh do 6 let trpi, je toraj potrebno, da se taki kraji, ki jih hočemo z žirom nasejati, 4 ali 5 let popred z borom nasejejo po 4 čevlje saksebi, in ko so bori 3 do 4 čevlje veliki, vsejmo žir med-nje. Ne pozabimo odstraniti borov, kedar so bukvam na poti. Bolje je v takih okoliščinah namesto bukve kako drugo drevo zbrati.

Kako se gabrovo seme seje?

Gabrovo seme sejmo jeseni ali spomladi.

1. Če je obdelana, preorana zemlja, sejmo ga z ržjo in ovsom namešanega, in povlecimo prostor, da gabrovo seme tako globoko pride, kakor rž. Tako imamo dvojini dobiček, gabrom pa to nič ne škoduje.

2. Če je zemlja taka, da že dolgo ni obdelana bila, vendar pa take lastnosti, da seme, z železno brano povlečeno, v zemljo pride, sejmo brezkrilnato seme in povlecimo površje večkrat po čez. Ko je to končano, spustimo živino na obdelani prostor, da zemljo dobro pohodi, in potem ogradimo.

3. Če je zemlja taka, da se z železnimi grabljami ne rani in je zeló z mahom prerastena, populimo mah in drugo šaro, vsejmo seme, in naženimo čedo ovac, da seme v zemljo zahodi.

4. Če se ne more ne to ne uno zgoditi, sejmo ga na posamesne prostore in pripravimo zemljo, kakor je že povedano bilo. Ko je vse pripravljeno, posejmo seme v zrahljene kraje. Potem seme z železnimi grabljami v zemljo zagrabimo.

Kako se javorovo seme seje?

Javorovo seme sejmo jeseni ali spomladi.

1. Če je prostor frišno preoran, obsejmo ga jeseni z

ržjo ali spomladi z ovsom in povlecimo prostor z brano. Dobro je še z valjarjem povaljati, da zemlja bolj vlažnost pridrží.

2. Če zemlja ni na novo preorana, delajmo tako, kakor z gabrovim semenom, in seme se bode dobro obneslo. (Konec prih.)

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

Dr. Zarnikov govor dalje.

Odgovoril bodem še nekaj deželnemu predsedniku gospodu baronu Conradu; on je rekel „verfassungsmässig“! Da, vsaj drugače mogoče ni! Ravno tako, kakor je g. baron Conrad rekel, je tudi una stranka rekla: ali jaz rečem „de zemberverfassungsmässig“, to ste izpustili! Tudi mi hočemo „verfassungsmässig“, ustavno, konstitucionalno pot, tudi mi ne zahtevamo oktroi in samovolje, tudi mi se ustavnosti držimo, al naša ustavnost se ne kopiči v decemberski ustavi. Vi zmirom tako delate, kakor da bi nobene druge ustave na svetu mogoče ne bilo, nego decemberske, in to je ravno „Begriffsverwirrung“ ali pomota pojmov. (Veselost.) Mi smo gotovo ustavni, ako se na 1. člen oktoberske diplome sklicujemo. Ako se nam pa navaja, da je le decemberska ustava „verfassungsmässig“, bomo zmirom zoper to protestirali, ker „de zemberverfassungsmässig“ nikdar ne bomo. (Živa pohvala in veselost.)

Kar se tiče instrukcije, gotovo nimamo pravice po sedanjí ustavi ktere dajati. Poslanci so vezani le moralno na instrukcijo, ktero jim dade večina kranjskega deželnega zbora, in upam, da se je bodo gotovo držali.

Kar je gosp. deželni predsednik rekel, da vlada bi morebiti nekatere postave potrdila. Zdi se mi pa to čudno, da je ravno on kot poslanec zadnjič, ko je ta reč na vrsti bila, zmirom nasproti tem postavam glasoval. (Dobro, dobro!)

Kar se tiče „Entgegenkommen“ vladni, se spominjam, da je bil ranjci Toman pri grofu Potocki-ju, kamor je večkrat šel in se toliko trudil, da bi za naš narod kaj pridobil, al večidel je bil ves trud brezvspešen. Potocki mu je za gotovo obljubil, da bode naš volilni red potrjen; na zadnje pa le ni bil potrjen. Toraj mislim, da take obljube niso več za svet, za kaj tacega v narodu ni več mesta, dosti smo v zadnjih 10 letih doživeli. (Živa pohvala.) Vlada govori o „Entgegenkommen der Regierung“. — Poglejmo si imenovanje deželnega glavarja. Nočem napadati osebe našega deželnega zbora predsednika, ker on dobro ravná, — al vlada je bila pri imenovanji vezana na parlamentarno dostojnost, in ako bi bila imela kolikaj takta, morala bi bila imenovati predsednika iz večine, ktera je že zdaj 3krat od slovenskega naroda sem poslana. V Dalmaciji je prvokrat prišla narodna večina v zbor, pa je dobila iz svoje srede deželnega glavarja. Pri nas pa so zmirom manevrirali, kako bi v deželni odbor protinarodno večino eskamotirali. (Dobro!)

Gosp. dr. Kaltenegger je rekel, da prva stvar je „reichsrath“. Gotovo za njega; to je popolnoma individualno mnenje, in sicer le samo zavoljo Nemcev, da bi jim on svojo roko v Beču podal, to mu rad verjamem.

Če nas gosp. dr. Kaltenegger imenuje „pogrebce“ ali „Todtengräber“ Avstrije, bi jaz rekel, da una

stranka je tista, ktera hoče, da podlaga Avstrijskega bitja bilo bi nezadovoljstvo večine narodov. Jaz pa rečem, da tisti, kateri so zoper zadovoljstvo Avstrije in za oktroiranje ustave, so pogrebci Avstrije, ker širijo pangermanizem in panslavizem. Ako bodete narode slovanske zmirom teptali, bodo morali tudi oni gledati kam drugam. Nikdar še niso Slovenci kaj tacega v zboru rekli, kakor so Nemci po Kaisersfeldu v Gradci. Tudi v tem zboru smo slišali od une stranke „deutsch bis zur Adria!“ (Dežman: pa v drugem smislu! Veselost.) Nikoli ne! Gospod Kromer je to rekel, in ako hočete, gremo v stenografični zapisnik gledat! (Veselost.) Kaisersfeld je rekel, da mu je Avstrija le toliko časa spomina vredna, dokler Nemci prevladujejo, pa recite g. Dežman, da ni res! (Gromovita pohvala in smeh.)

Očital nam je dr. Kaltenegger, da mi ignoriramo dva patent. Vprašam, zakaj pa on druga dva patent hoče ignorirati? Oktobersko diplomu in septemberski manifest je isto tako podpisal presvitli cesar, kakor februarški patent in decembersko ustavo. Torej imata isto veljavnost. Ravno to škoduje, kar je že poprej rekel g. dr. Kaltenegger „das Rechtsbewusstsein wird verwirrt“. Danes tako, jutri tako, — najpoprej oktoberska diploma, potem februarpatent, zdaj septembermanifest, zdaj spet drugače. To ne velja! Narodi se nimajo ničesar držati, in zarad tega je enkrat za vselej treba stalnega preustroja. Mir bi se bil že povrnil, ako bi se bilo postopalo po septembrskem manifestu, in danes bi bilo vse v Avstriji vredjeno, ter ne bi treba bilo takih adresnih debat.

Gosp. dr. Kaltenegger je rekel, da mi segamo nazaj na pragmatično sankcijo. To ni nikjer v adresi rečeno, rečeno je le: po poti pragmatične sankcije; ravno tako naj bi se zdaj postopalo, kakor se je delalo, da se je pragmatična sankcija vresničila. Vprašanja so došla na deželne zastope po pismu cesarjevem, in po taci pogodbah je pragmatična sankcija postala. Na isti način hoče adresa, da bi se po poti pragmatične sankcije deželni zbori vprašali, kako je treba stalno Avstrijo vrediti.

Gospod dr. Kaltenegger je rekel „Verfassungssistierung unseligen Andenkens!“ Gospoda, da je takrat se morala ustava sistirati, čisto je naravno, ker ni drugače mogoče bilo. Februarški patent je bil veljaven na papirju tudi za Hrvate in Magjare. Toraj februarške ustave po ustavnem potu ni bilo mogoče odpraviti drugače, kakor sistirati jo.

Gospod dr. Kaltenegger je rekel, da smo dobili koncesijo za železnico. To je koristno. Al državi je bilo na tej železnici še več ležeče, in naš narod nikdar ne bode prodajal svojih pravic za lečo kake železnice na Gorenskem, kajti ona je koristna celej državi. Naša vlada hoče davkov imeti, jih tudi zmerom povikšuje po stari navadi, tedaj mora tudi povikšati blagostanje; to je tisti vir, iz ktere ga bode ravno cepila davek; povekšati pa mora blagostanje, ker sicer po zdravi ekonomiji davkov povikšati ne more. Blagostanje se pa s tem povikšuje, da se sredstva za komunikacijo in loži promet množijo. Do zdaj še tako čisto nič za naše narodne pravice storila ni. (Dobro!)

Gospod dr. Kaltenegger je rekel, da so naši poslanci, ki smo jih izvolili na Dunaj, britke skušnje imeli. Da so britke skušnje imeli, res je; vsaka beseda bi bila o tem odveč. Tam so se morali boriti za vsak košček pravice, slovenska žurnalistika jih je zeló, včasih morebiti po pravici, mlatila; kamor so se ozrli, so križev pot trpeli. (Veselost — Svetec prikimava.)

Čehom danes g. dr. Kaltenegger vso krivico daje, da se ni ta ideja vresničila, ker niso prišli v državni zbor. Al vprašanje je: kakošno pravico ima on, reči,

da morajo priti, ako se ta ustava ravno ne priklada njihovim historičnim in državnim pravicam?

Česki narod zmirom pravi Nemcem: mi Vam damo vse, kar hočete; na voljo Vam je dano, kakor hočete obravnavati svoje zadeve; mi se za to čisto nič ne brigamo, samo da nas v miru pustite.

Gospôda moja! poprej so zmirom povdarjali, na potu ustave „Verfassungsmässigkeit“, konstitucionalizma, ali v tem so ravno našo narodnost sleparili. Nobeden nas ne more za reakcijo biti. Mislim, da ni enega na celem slovenskem svetu, kateri bi to želel, ako si vresničenje narodnega prava želi. Samo to je, da rečemo, da nismo „de zemberverfassungsmässig“. (Pohvala.)

Gospod dr. Kaltenegger je vprašal: ktera bi bila tista slobodna pot (freie Bahn), po kateri bi bilo mogoče razvozljati državnopravni voz, v katerem so narodi zamotani živeli? Na to odgovorjam, da gotovo so bili deželni zbori pot naravna, od presvetlega cesarja samega v oktoberski diplomu za to razvozljanje naznačena.

Gospod dr. Kaltenegger je jako obžaloval, da se držimo nekega principa velike važnosti, principa narodnosti, da je to princip, kateri je obžalovati. Al samo takrat je tako, kedar protivni stranki ta princip ne koristi; če jim je pa na korist, takrat so pa gotovo tudi za to načelo. (Veselost.) Vzemimo si izgled iz Schleswig-Holsteina. Danci so imeli 400letno historično pravo, in ravno načelo narodnosti je bilo, da so se Holštajnci z Nemci združili; kajti ko bi ne bili sami zahtevali in zmirom zoper Dansko silo z vsemi močmi se ustavljali, bi se jim ne bilo to posrečilo, in glejte! noben Nemec jim ni tega zavoljo škodljivosti načela narodnosti branil. Kar je nemškemu narodu na korist, zahteva tudi slovenski narod za-se, in to izpeljano je v praksi princip narodnosti.

Al ravno jezik nas razlikuje in je dandanes pri preustrojenjih merodaven. Ko bi bili mi Nemci, gotovo bi radi šli v državni zbor; al to je ravno razlika, da smo Slovenci! Ogri sami na sebi so državo osnovali za-se po principu narodnosti, pa bi tudi šli z Nemci v državni zbor mogočno Avstrijo zidat, ko bi bili po jeziku Nemci. Ker pa slučajno magjarski jezik govorijo, hočejo za-se biti, v svoji državi živeti, in niso hoteli o združenji z Nemci v državnem zboru nič vedeti.

Princip narodnosti se povsod tam pojatljuje, kjer so eni gospodarili in kjer so drugi tlačeni bili. Pri nas še res dozda v praski ni obveljal; al ako Bog dade in sreča junaška, bode prej ali pozneje povsod zmagal, pri nas in v celi Evropi. (Gromovita pohvala.)

(Dalje prihodnjič.)

Slovenci.

Spisal dr. Vinko Fereri Klun.

Posvečeno veliki posestnikom kranjskim.

Kaj zlodja! — bode zakričal marsikdo naših bralcev videvši napis „Slovenci; spisal dr. Vinko Fereri Klun“. Ali se je mož zopet spokoril in začel pisati na pravico Slovincem, ali pa bode udrihal po njih zato, da v eno mer spuščajo pšice po Savlu. Pomiri se, dragi čitatelj, ki to ali uno misliš, kajti nobeno ni pravo. Spis, ki ti ga priobčujemo v tem članku, izvira od leta 1857. in se nahaja v 3. delu „Ruske besede“, časopisa za slavenske in občne literarne interese. Kakor vredništvo tega časopisa piše, dobilo je ta članek iz Lichtensteiga (v Švajci kantona St. Galen) od ondotnega profesorja in ravnatelja učbenih zavodov dr. Vinka Ferera Kluna v nemškem rokopisu z napisom „die Slovenen. Ein Beitrag zur Kenntniss der Südslaven“. —

sejmo najpred želod in ga podorjimo; potem žir in povlecimo ga počez z železno brano, in še le potem brezno in povlecimo z brano narobe prostor.
(Konec prihodnjič.)

Nenavadne prikazni letošnje zime.

S Podgrada na Dolenskem. J. V. — Na sv. Katarine dan in prvo adventno nedeljo so čebele nosile iz vrha Gorjancev. — Tudi v Ljubljani smo videli isto prikazen.

Iz Viševka na Gorenskem 9. dec. R. — Ko so pred dobrim tednom v naši okolici na sončnatih brežinah, po ozelenelih travnikih in njivah v spomladni krasoti se že mnogobrojno razcvetale: bele slepice ali kurice (*Helleborus niger*), spomladna resa (*Erica carnea*), žanjevic (*Polygala Chamaebuxus*), pritlikaste brkončice ali trobentice (*Primula acaulis*), rigelci ali male marjetice (*Bellis perennis*), regrat (*Leontodon Taraxac.*), njivski jetrnik (*Veronica agrestis*), mačehce (*Viola tricolor*), kolenka (*Sherardia arvensis*), plešec (*Capsella bursa pastoris*), *Specularia speculum* in še druge; ko so o gorkih dneh še mravlje okoli kobacale in ko smo kobilice (*Barbitistes Fieberi*) večkrat videli na kaki skalici ogrevati se v solnčnih žarkih — je nenadoma pritislila mrzla zima, pognala nevgnane mrčese v zimsko stanišča ter nam ne samo našarila na okna ledenih cvetic, marveč še nasula blizo en čevelj na debelo snega, ki je padel na zmrznjena tla in bo, kakor ljudje trdijo, dobra in varna odeja lepo ozeleneli ozimini.

Politične stvari.

Južni Slaveni.

Gledé na dogovore v Ljubljani sta „Zatočnik“ in Zadarski „Narodni list“ prinesla jako tehtne članke.

„Narodni list“ piše tako-le: „Eden za drugim vsegajo se narodi za mizo omike in bogastva, kakor kteremu napoči čas, da stopi na svoje mesto. Tukaj bi mogli veliko primerov navesti, kako se je to na svetu godilo in se godi dan danes; vendar mi hočemo omejiti svoje navajanje samo na narode, kateri v Avstriji živé, in to na sedanji čas. Na tej strani so deset let vsi narodi v Avstriji pozvani na novo življenje; al Nemci so se s tem pozivom največ obogatili in se širili s svojim gospodstvom od konca do kraja celega cesarstva.

Po nekoliko letih je vsakemu že v oči padlo, da ne sme dolgo tako ostati, in da je potrebno, da se tudi drugim narodom prostor pusti. Kedar pa je prišlo do tega, da bi Nemci svoje gospodstvo stesnili, pokaže se zunajna toča, ktera je v nered spravila zamišljeno prenapredbo cesarstva; samo Magjarom je sreča poslužila, da so se nemškega gospodstva znebili. Zadnja 4 leta se dva naroda, nemški in magjarski, v prvenstvo delita v Avstriji.

Ali more tako ostati? — Nihče ne bode tega verjel. — Čehi nočejo zaostati za Nemci in za Magjari. Poljaci, kterim se je zanesljiv zval leta 1867. zadobljen položaj, so ž njim že nezadovoljni; že se slišijo glasovi, naj bi se oni tretji vsedli poleg srečniših narodov; a drugi se oglašajo, da se ne more odreči Čehom, kar dobodo Poljaci. Ali bode Avstrija čakala na stransko politikanje, na novo uredbo, tema dvema narodoma povoljno, tega ne vemo in nečemo ugibati; al vsa podoba je, da jima ne bode izostalo, kedar pride red na nju.

Kolikor nas to razmišljanje more razveseliti, da se tudi za južne Slované primikuje čas zadovoljstva, toliko nam se predstavlja večja tema, ktero je treba premagati, dokler ne pridemo do zaželenega narodnega porav-

nanja. Magjari so vsi bili zbrani pod krono sv. Štefana, složni v svojih zahtevanjih, okrepljeni vsi z enim pravom. Tudi Poljaci so tako složni in zbrani, akoravno nimajo državnega prava, na ktero bi se naslanjali. Čehi v raznih deželah krone sv. Venceslava veže močnejše, kakor pravo, čuvstvo narodnega edinstva in sloga neutrudnega političnega dela.

Južne Slavene, razcepljene na tri kolena, in razkosane v deset dežel, je komaj dosehal vezal en jezik in bratinsko čuvstvo priljubilo. Kedar je političnega dela trebalo, delal je vsak na svojo roko, bodisi s starim ali novim državnim pravom, ali z ustavnim zakonom, skrojenim po nemško ali po magjarsko, vsaki si je pomagal le, kakor je mogel. Takošen nered ustavljal je južne Slované do sedaj, da se ne morejo odločno gibati na stezi napredka in izobraženosti, do človečnosti in moči, ktero je Bog dal za dedino vsakemu narodu. Čas je, da tudi mi južni Slaveni spoznamo ta vzrok naše slabosti, našega zaostanka na državnem in gospodarskem polji v Avstriji; — čas je, da tudi mi idemo za Nemci in za Magjari, pričakovaje dobo, kedaj se bomo tudi mi ž njimi poravnali, ne pa ostali komu za podlago in privesek.

To so o pravem času razumeli rodoljubi, kateri so se vkup našli o začetku tega meseca v Ljubljani od vseh krajev habsburške monarhije, kjer stanujejo južni Slaveni. Kedar drugi narodi razvijajo vse svoje moči, ter jih vsak posebej združuje, da pride do večje moči, onda tudi južni Slaveni ne smejo držati križema rok, vsaki pri svojem pragu; onda je treba, da brat bratu roko podá ter se složno postavi v narodno kolo. Kar Nemci delajo, da se zdrže, za to se hočemo tudi mi Slaveni potruditi, da dosežemo. Raztrgani in razcepljeni ne moremo nič, mi bi propali. Južni Slaveni morajo živeti, napredovati, v eno vrsto stopiti z drugimi narodi cesarstva; tega jim nihče ne more zabraniti, in to bodo dosegli z edinstvom. —

Tudi „Novice“ pritrdijo popolnoma tem nazorom, za ktere duševno že delajo več desetletij, in ker so o pravem času v življenje stopili, smemo pričakovati najboljšega vspeha, najlepše bodočnosti. Vendar dela še čaka obilo in tudi tega se — zedinjeni južni Slaveni ne vstrašijo.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

Za dr. Costo je govoril dr. Razlag tako-le:

Jaz bodem le na kratko govoril in skušal nasprotno stranko prepričati o vprašanji, ktero je važno za celo kranjsko deželo, in potem tudi za dežele celega cesarstva.

Najviše cesarsko pismo je zarja, vsled ktere ima nastopiti splošno porazumljenje in vesvoljna sprava vseh narodov avstrijskih. Pet let se že trudimo po deželnih zbiorih, po časnikih, po domačih krogih z nasprotniki, da je treba sporazumljenja, in sprevidelo se je v onih za Avstrijo nevarnih časih o vojski s Prusijo in Italijo leta 1866., da je tega sporazumljenja potreba, vendar se nič ni zgodilo; ampak komaj eno leto po tem se je napravilo sporazumljenje samo med dvema narodoma, med Nemci in Magjari — al večina avstrijskih narodov se ni pomirila. Sad tega enostranskega pomirjenja je bil, da se je Avstrija na dvoje razcepila, da je kolo, ki je sestavljalo mašino ali stroj cele države, šlo na dvoje. Po tem pa se ni čuditi, da so se prikazale centrifugalne moči, al nikoli ne na slovanskem svetu. (Živa pohvala.) Nam je za Avstrijo mar! To kaže naše delovanje, to čuti naše neoskrunjeno patriotično slovensko

srce! (Gromovita pohvala.) Nam je mar, da se oživi, okrepčá slovenski patriotizem, in sploh avstrijsko domoljubje, ne pa koketiranje sè zmagonosno Prusijo in njenim cesarizmom! (Gromovita pohvala.)

Poglejmo si malo stan našega ubogega naroda. Vprašam, ali ima on pravico do obstanka in razvoja? Da? Država nam mora po pravem načelu potrebne za to sredstva dati in mi Slovenci smo prepričani, da bomo ta sredstva le v Avstriji dobivali. Ker tedaj narod živi, mora tudi dobiti sredstva za svoj razvoj, za obstanek.

Poglejmo, kako je z nami Slovenci. Tu in tam se sliši glas, da ni mogoče združiti majhnega na novo iznajdenega narodiča. Se vé, da take kvante vganjajo dunajski časnikarji, ki so k nam iz jutrovnih dežel priromali. (Pohvala in veselost.) Nas je pol drugi milijon, to se najde v vsaki nemški statistiki, in ker nas je toliko, imamo pravico do živobitja, do materialnega in duševnega razvoja. Ali nas ni samo pol drugi milijon, Slovenci še imajo drugih bratov, katerih je v Avstriji 16 milijonov; in narod, ki ima več kot polovico prebivalcev, če se vzame, da ima Avstrija le čez 30 milijonov duš, ima gotovo pravico do živobitja in razvoja. To je jasna reč, ktere tudi nasprotniki ne bodo tajili. V tem obziru tedaj mislim, da treba le omeniti še nekoliko, kar ravnopravnost zadeva. Vprašam, kako je pravniško stališče, da na Kranjskem hočemo govoriti o zadevah celega slovenskega naroda, kateri je v sedmih deželah razcepljen. Slavni zbor! Kranjska dežela je po zemljepisni legi središče vseh Slovencev, in če je tudi srce in glava zdrava, udje pa bolni, bode kmalu celo truplo umrlo. Akoravno od vseh Slovencev nimamo mandata v tem zboru, vendar je gotova reč, da vsi izobraženi Slovenci z nami enako mislijo, toraj se nam bode pritrdilo, kar nas navdaja, da imamo za vse Slovence toliko kakor pravico povedati naše težnje in naše želje na tanko in posebno v tem oziru, ker je narod eden in ker v Avstriji živimo in živeti hočemo in nismo med seboj ločeni, tudi nas ne obdajajo in ne ločijo zidovi, in ker nismo, kakor da bi v ameriških hostah živeli, brez družbinske zveze, ampak smo v pravni državi staročastnega imena.

Poglejmo razloge, iz katerih je razvidno, da je treba Slovence združiti v eno deželo ali skupino, da je treba za njihov obstanek in razvoj skrbeti, in kako se bode s tem Avstrija sama okrepčala. Pogledimo malo v našo upravo. Tu nahajamo 5 namestnij z vsem njim potrebnim aparatom, naj je dežela še tako majhna. Po naših nasvetih bi se ta reč lahko preuredila in napravila le ena namestnija in z enim potrebnim aparatom, in to že zarad tega, kar mi bodo gotovo gospodje vsi pritrdili, da je treba varčnosti na vseh stranéh gledé na davke, ktere s krvavimi žulji služimo, in s to preuredbo bi se gotovo precej kaj zdatnega privarovalo. Poglejmo še malo dalje. Občine, ktere bomo dobili, bodo v kratkem do tega prišle, da se bode tem velikim občinam lahko izročil ves posel političnih uradnij prve stopinje, kakor imajo že sedaj mesta, ki imajo svoj lastni statut, vsa ta opravila oskrbovati. Ravno tako bi se tačas lahko odpravila okrajna glavarstva in bode mogoče, vsa lepše skrožiti (arondirati). To tudi veljá gledé na pravosodje, ker je zdaj prikazen, da imamo tik Save na levem bregu dve okrajni sodniji in na desnem tudi dve, ki so zavoljo sedanje meje preblizo, potem pa bi se tudi okrajni skrožili. Po tem takem je razvidno, da bodo davki tudi manjši, ker bode manj stroškov. Poglejmo naše pravosodje. Mi imamo zdaj dve viši sodniji, eno v Gradcu, eno v Trstu. Zahtevanje naroda našega je, da naj se naredí le ena viša sodnija, in da bi v Trstu morebiti ostala le pomorska

sodnija, vse drugo pa se naj prestavi v Ljubljano, ki leži v naravni sredini teh dežel.

Lega zemljiška kaže to. V tem oziru bi morala to vsaka stranka podpirati in posebno pravi kranjski zastopniki in zastopniki glavnega mesta ljubljanskega (dobro, veselost), ker bi to neizmeren dobiček bil za Ljubljano in za celo deželo.

Kar šole zadene, moram omeniti, da male šole so po celem svetu razun nas osnovane po načelih pedagogike. Take šole, kakor smo jih imeli osnovane proti koncu preteklega stoletja in ki se spet snujejo, nam niso kar nič koristile. Takrat vem za ljudi, ki so v šolo hodili, od začetka jih je bilo 80, na koncu leta pa komaj 8 do 12 fantov, ali nobeden se ni naučil pisati ali brati. Jaz sam sem več takih ljudi poznal, ki so takrat v celó nemške šole hodili, in vendar niso znali ne pisati ne brati, razun enega, ki je pozneje kot rokodelc na gornje Štajersko prišel in se tam nemški naučil. Zdaj se hočejo spet šole predelati in osnovati tako, da ne bodo na korist narodu slovenskemu. Mi hočemo, da se naš narod dobro v šolah izuri za potrebščine vsakdanjega življenja in kadar doba za to pride v srednjih šolah, naj se tudi mladenčem priložnost dá, nemškega, laškega ali celó magjarskega jezika se naučiti. (Dobro, veselost.) Pogledimo srednje šole. Te dni je bilo v „Novicah“ razglašanih 128 profesorjev, ki so izprašani za nauke srednjih šol, in zdaj se je še za 12 družih izvedelo, tako da jih imamo 140. Tedaj se ne more reči, da nimamo učnih moči, da ne moremo srednjih šol dobiti. Ni res! Treba je samo učitelje na prava mesta postaviti, in imeli bomo vse potrebne šole, gimnazije tako kakor realke; ker naši učeni profesorji, ki so skoraj v večini tudi slovenski pisatelji, bodo za pol leta vse potrebne šolske knjige preskrbeli, samo ako se jim naroči, ker šolskih bukev sicer nihče nikjer ne spisuje.

S tem je dokazano, da smo prišli iz tistega kolo-barja, vsled kterega se je povdarjalo, da se slovenski jezik ne more vpeljati v urade, ker nimamo šol, teh pa še ne moremo zahtevati, ker nimamo ne učnih sredstev, ne učnih moči.

Gledé na vseučilišče, zastran kterega so se tu in tam želje izrazile, moram konstatirati, da po celem svetu, kjer izobraženi ljudje stanujejo, se potegujejo za to, da bi srednje in visoke šole v svojo sredino dobili. To vemo iz nemškega, francoskega, laškega, povsod se potegujejo mestni zastopi, da bi se visoke šole v njih mestih ustanovile. V Gradcu imamo vseučilišče po ustanovnem pismu, ki pravi v latinskem jeziku: „za notranjo Avstrijo, kjer več narodov prebiva“. Pred nekoliko leti je nevarnost žugala, da bi se to vseučilišče iz Gradca preselilo, in veste kam? — v Ljubljano. In zavoljo tega je sklenil mestni zastop graški in deželni zastop štajarski, da se ima vsako leto toliko in toliko tisuč goldinarjev doplačevati iz mestne in deželne blagajnice za stroške, da se vzdrži medicinska fakulteta, ker je treba na meji Nemčije enega vseučilišča. En par let pozneje pa sta mestni zbor graški in deželni zbor štajarski zahtevala, naj ta plačila nehajo in naj to plačuje država, toraj sta poprej le pomoči obljubila samo za to, da ni Ljubljana vseučilišče dobila. (Dobro! veselost.) Tedaj, slavni zbor! ker je vseučilišče važna reč, da naši mladenči ne bodo stradali po tujih mestih, ker dobro vemo, kaj se jim tam vse očita, in ker se druga mesta za take naprave še potegujejo in žrtve doprinašajo, toraj moram svoje veliko začudenje izreči, kako gospodje zastopniki ravno ljubljanskega mesta govoré in glasujejo zoper vseučilišče v Ljubljani. (Gromovita pohvala in veselost.)

(Dalje prihodnjič.)

* **Pijane krave.** Na nekem posestvu v Zvikavi v Saski počele so krave nenavadno skakati, z nogami in glavami bítí, na kratko rečeno, vedle so se tako, da so mislili, da so stekle, in že so nektero pobili. Ko pa pride živinozdravnik na ogled, vidi drožje od piva (pira), katerih so se najedle in vpijanile. Ukazal jim je črne kave v gobec vliti in streznile so se.

* **Korist sadnih dreves poleg železnic** dokazuje francoski kmetijski časnik „Journal d'agriculture pratique“, ki naposled do tega pride, da pravi, da poleg cest zasajeno gozdno drevo v 10 letih ne donese toliko dobička kakor sadno drevó v enem letu.

Gospodarske skušnje.

* **Izvrsten gnoj** se naredí, če se od časa do časa nekoliko prstí vrže v sekret. Taka prst je neizrečeno rodovitna, in če se to zgodi vsak dan, sekret skor nič ne smrdí.

* **Da krave zvržejo** (prezgojej teletijo), nannja dr. Carmalt po napotku kmetijske družbe v Novem Yorku, je posebno dvojno krivo: prvo je to, da se junice prezgodaj pripuščajó, drugo pa to, da se krave predolgo molzejo. Zarad tega ne bi smela nobena krava pred kakor v 3. letu tele imeti, in nobena krava ne bi smela dalje molsti kakor 3 mesece pred teletvijo.

* **Da svinja mladih prasét** ne požre, svetuje dr. Stein, da se svinji brž ko se oprasí in kaže požrešnost do mladih, vrže kos slanine (špeha) četrt ali pol funta. Ko se svinja najé špeha, preide jej poželenje po mladih.

Opomin kranjskim kmetom.

V 21. listu letošnjih „Novic“ je odbor družbe kmetijske razpisal premije za tako napravljena gnojišča, kakor so podobe kazale na listu, ki je bil „Novicam“ priložen, in sicer za Notranjsko 3 premije, za Dolenjsko tudi 3, za Gorenjsko 4 premije, vsaka po 30 gold.

Obrok (brišt), kdaj naj se oglasi kmetiški gospodar, ki je tako gnojišče naredil, je bil stavljen do sv. Mihela letos.

Te premije v denarji po 30 gold. morejo dobiti le naši kmetje, veliki posestniki prejmejo častna pohvalna pisma.

Ker se dozda še nobeden ni oglašil za te premije, podpisani odbor, nanašaje se na prvi oklic v 21. listu „Novic“, ponavlja ta razglas in podaljša obrok oglasov za dva meseca, to je, do konca svečana ter še posebno prosi veljavne župane in prečastito duhovščino, naj spodbujajo svoje ljudi in posebno umnejše gospodaje, da se lotijo naprave dobrih gnojišč, ki bodo njim samim na veliki dobiček, drugim v izgled, celi deželi pa na čast, kajti pametno napravljena gnojišča so vsacemu popotniku znamenje, da tu stanujejo pametni kmetovalci.

Glavni odbor družbe kmetijske kranjske.

Živinozdravilske skušnje.

* **Posebno dober kit za konjska kopita** se naredí, če se vzame enaka mera očiščene guttae perchaee in očiščenega amoniakovega gummia (gutt. perch. dep., gum. ammon. dep. aa. part. aequal.) in oboje skupaj v ponvi nad žrjavico razstopi. Ta kit se vroč pomaže na počeno kopito, ki si ga popred z éterom očedil.

„Pharmazeut. Zeitg.“

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

(Konec.)

Govor dr. Razlaga glasil se je končno tako-le: Slavni zbor! še nekaj kratkega imam povedati gledé na obrambo. Zdaj smo bolj domače reči pretresovali, kar zadene slovenski narod, pogledjmo še malo na splošne zadeve, ktere bi Slovenci zdatno podpirali. Mi smo in bodemo ostali zvesti Avstrijani, to čutimo bolj v svojih srcih, kakor če bi veliko bander obešali.

Pomislimo, koliko bi združena moč Slovencev koristila naši Avstriji. Mi smo na mejo tujih zemelj pritisnjeni, odkar smo zgubili Benetke. Že 1867. leta bilo je v nekem deželnem zboru, kjer imajo Nemci večino, Slovenci pa so v manjšini, rečeno, da je državna potrebnost, slovenske dežele tesniše združiti in nemška večina se temu ni posmehovala. Tako bi Slovenci postali naravna trdnjava, kakor so v prvi vojski z Francozi vojaki naši in deloma brambovci veliko časa zadržavali sovražnika ravno v naših deželah, da se je o pravem času velika armada umikati mogla. Ravno tako bi blagostanje in duševni razvoj le pospeševalo, ako se dežele složijo. Sredstva, katerih je treba gledé na nevarnost države, bi dalo le združenje, ker imamo jadransko morje, ta dragoceni biser, varovati, kamor več zunanjih sovražnikov in posebno prihodnja laška republika visoko nastavlja svojo glavo. Mi resno hočemo, da Avstrija obstane, ne pa pripustiti, da bi se enkrat na naših tleh Prusi, Lahi in Magjari za našo domovino vojskovali. (Gromovita pohvala.)

Poglejmo, kako je v tej reči v državnopravnem obziru mogoče ravnati, ker se nam ugovarja, da dežel trgati nimamo pravice. To je jasno in baron Eötvös je že, če se ne motim, pred petimi leti v svoji brošuri „narodnostno prašanje“ izrekel, in Fischhof je to posnel v svoji brošuri, da se mora tak stroj majhnim deželam dati, ktere nimajo v sebi moči in sredstva za duševni razvoj in za napredek v blagostanji, da jim je mogoče združiti se z enakimi sorodnimi deželicami. Nihče ne namerava tega s silo, ampak modrost vladarja in patriotizem avstrijskih narodov bode način našel, da se zvežejo ali morebiti pridružijo deželice, bodi-si v eno deželo, ali v upravno skupino, in akoravno se dežele ne bi trgale, vendar bi uprava morala biti vsem skupna. Naša država mora si Švico v izgled vzeti; slišali smo, da je eden naših poslancev nedavno od ondot prišel, toraj (veselost) obžalujem, da nam tisti gospod danes noče povedati, kaj je tam dobrega zapazil, kako tam trije različni narodi složno živé, kako nobeden drugega ne zavira, nego kako je tista uprava jako koristila razvoju na vse strani, veselilo bi nas, ako bi nam on hotel iz lastne skušnje to vse razložiti, da se iz Avstrije naredí monarhična velika Švica. (Dobro! dobro! Smeh.)

Dokler bijejo slovenska srca, živela bode misel, da le postavno združena moč obvaruje slovenski narod pogina. Izrecite toraj soglasno: Avstriji v korist in državna potrebnost je — zedinjena Slovenija. (Gromovita pohvala.) —

Za dr. Razlagom je v splošni debati še besedo priprijel dr. Jan. Bleiweis in tako govoril:

„Priatelji moji predgovorniki pobijali so mnogo ugovorov viteza Kalteneggerja; mislim, da so jih pobili popolnoma. Vendar enega njegovega ugovora niso omenili, in ta je, da je rekel, da Napoleonov

„princip narodnosti“, ktere ga je on za stvaritelja držav svetu razglasil, je izbudil še le misel zedinjene Slovenije.

To očitjanje kliče me na odgovor, dokazati mu, da združenje vseh Slovencev v eno politično celoto bila je že globoko vkoreninjena želja v srcu naroda slovenskega takrat, ko Napoleon ni še razvil zastave narodnosti. Ako bi temu tako bilo, kakor je dr. Kaltenegger trdil, morali bi zdaj misliti na to, da Napoleona, ako ga Francozi iztirajo iz svoje dežele, Slovenci iz hvaležnosti vzamejo v gostje! (Veselost.)

Slavni zbor! jaz sem menda prvi na javnem in važnem mestu izrekel željo po zedinjeni Sloveniji. Bilo je 29. marca 1848. l., ko so brž po tem, ko se je razrušil absolutizem v Avstriji, rodoljubi kranjski na deželne stanove poslali peticijo osmerih točk. Prva točka bila je želja po zedinjeni Sloveniji. To se je godilo 29. marca leta 1848.; tedaj se gotovo ni še le meseca marca 1848. leta rodila ta misel. Ona sega tedaj očitno daleč nazaj v oni čas, ko še cesar Napoleon ni razvil ideje narodnega principa. Kmalu potem sem bil jaz z deputacijo kranjsko v cesarski hiši v Beču pred nepozabljivim nam nadvojvodo Joanom. Ondi sem bil govornik deputacije, in prvo bilo je to, da sem nadvojvodi razodevši iskreno željo po zedinjenji Slovencev jo podpiral s tem, da bilo bi na vsako stran na korist narodu, a tudi na korist državi. Blagi gospod me je mirno poslušal, in naposled je odgovoril tako: „Dobro! Prav imate, res koristno bi to bilo na mnogo stran“, — vendar me je vprašal: „Povejte mi, ali pa to, cesar želite vi Kranjci, tudi štajarski, koroški in drugi Slovenci (Dežman: Štajarci!) želijo?“ Na to vprašanje takrat nisem mogel odgovora dati, al danes bi ga pač lahko dal! —

Kmalu spet je nastopila nemila dôba Bach-ova, in važno to vprašanje je v deželi naši zopet omolknilo.

Leta 1861. februarja meseca vendar se je zopet sklical deželni zbor, in takrat, v drugi seji že, sem jaz — takrat smo še več nemški znali — (veselost) takole govoril (bere): „Ich blicke mit gedrückttem (Dežman: mit blutendem! s krvavim!) Herzen auf unsern Bruderstamm in Steiermark und Kärnten, Istrien und Görz. Ob ihm wohl die zwei deutschen und die zwei italienischen Landtage gerecht werden, ist eine Frage, welche die nächste Zukunft erst entscheiden wird. Ich würde wünschen, dass alle unsere slovenischen Brüder hier in unserem Landtage vertreten wären, so wie ich es im Interesse der slovenischen Nation, der Finanzen und der Politik Oesterreichs wünschen würde, dass die gesamte slovenische Bevölkerung, deren Volkszahl 1½ Million beträgt, unter Ein Verwaltungsgebiet gestellt würde. Das wäre an sich natürlich, — das wäre einfacher in der Geschäftsführung, das wäre billiger in Bezug auf die Kosten. Uebrigens kann ich heute nur vorläufig den dringendsten Wunsch aussprechen, dass die Herren Reichstags-Deputirten diese Frage, in Bezug auf die Sicherstellung der Geschicke unserer slovenischen Brüder, mit denen wir im Königreiche Illyrien schon vereint sind, nicht bloss aus finanziellen, sondern auch aus politischen Rücksichten einer eindringlichen Berathung unterziehen mögen.“ (Čujte, čujte!) „Ob es Ihnen wohl ergehen wird?“ (veselost) sem takrat rekel, in če vidimo, kako se jim godi na Štajarskem, kako se jim drugod godi, kako je celó vse slovenske poslance koroški deželni zbor iztiril iz zbornice, imamo dandanes prebridki odgovor na to vprašanje. (Živa pohvala.)

Dalje, gospôda moja! se spominjate onega pisma, ko so se Slovenci iz vseh dežel — bilo jih je čez 20.000 podpisanih — obrnili do ministra Schmerlinga s pe-

ticijo, in tudi v tej peticiji je povdarjeno bilo zedinjenje Slovencev.

Kaj se je pozneje godilo v tej stvari v poslednjih dveh letih, to kažejo ogromni glasi taborov po vseh slovenskih deželah.

Zgodovinsko je tedaj po dogodbah mnogih let dokazano, da zahteva po zedinjenji Slovencev ni neprevdarjen fanatizem, ki kakor iskra hitro kvišku švigne, a zopet hitro vgasne; ta zahteva je temeljito prevdarjena, oprta na živo potrebo naroda našega; le združeni smo čvrsto teló, razcepljeni komaj da životarimo! (Živa pohvala.)

In v očigled vsemu temu se vendar v našem deželnem zboru še dozda ni stavil izrekoma nikoli noben predlog zastran zedinjene Slovenije, ni se stavila nobena resolucija. Zakaj neki ne? Treba, da očitno odgovor dam na to vprašanje tudi prijateljem našim, ki so nas mnogokrat zavoljo tega odlašanja vščipnili.

Gospôda! prav zato nismo stavili v zboru našem zedinjene Slovenije na dnevni red, ker nismo smeli dopustiti, da bi se sveta nam Slovenija oskrunila s tem, da bi jo bili po krivičnem volilnem redu sestavljeni deželni zbori na Štajarskem, Koroškem itd. iz hiše zapodili.

To, gospôda moja! je bilo, kar nas je zadržavalo, da nismo Slovenije žrtovali propadu. Ne oskrunjeno smo jo hteli obdržati! In, slavna gospôda! deželni zbori štajarski, koroški, tržaški, poreški in goriški imeli so pravico, ako bi jim bila resolucija kranjskega o zedinjenji Slovencev predložena, zavreči jo. Na vseh taborih se je Slovenija zahtevala le po ustavni poti, in to edino je ustavna pot, da se o važni tej zadevi vprašajo vsi prizadeti deželni zastopi. In recimo — kar pa nikakor ni misliti — da bi sedanji, po krivičnem načinu sestavljeni deželni zbori na Štajarskem, Koroškem itd. pritrdili bili resoluciji kranjskega zbora, kakošna neki bi bila osoda resolucije te čakala v državnem zboru, od večine onega državnega zbora, v katerem je kraljevalo Beustovo geslo: „Slovane na zid pritiskati!“ (Dobro! veselost.)

Idimo dalje, gospôda moja! Kaj bi bili imeli Slovenci od prejšnje vlade pričakovati, od vlade, kjer so zvonec nosili Giskra, Herbst in njima enaki možje? Dr. Giskra na priliko, s katerim sem se o slovenskih zadevah pogovarjal lani v Ljubljani dobre pol ure, je zedinjeno Slovenijo kar naravnost imenoval „sanjarijo“, ktere vlada nikoli ne bode dovolila! (Veselost. Kromer: resnico je povedal!) Pa kaj tudi moremo pričakovati od ministra, kateri je, še predno je postal minister, rekel: „wäre ich Minister, ich theilte Oesterreich in Departements ein, deren Grenzen nicht einmal mit den Landesgrenzen zusammenfallen würden.“ (Čujte, čujte!)

Tako, slavna gospôda! bili bi trije ustavni faktorji pokopali premilo nam Slovenijo, in, kakor je danes dr. Kaltenegger v družem oziru rekel, mi sami bi bili „Todtengräberji“ njeni. (Veselost.) Tega nismo hoteli!

Zdaj pa — danes je ves drug čas nastopil. Prvo-krat, kar zborujemo, je presvetli cesar sam do nas poslal pismo; on nas je poklical, da se zberemo okoli prestola njegovega v resnobnem trenotji, v katerem je složnega sodelovanja vseh narodov treba. Mi vbogamo temu klicu presvitlega cesarja, vojvode našega, kot vsigdar zvesti Avstrijanci, in hočemo delovati za blagor Avstrije.

Al delovaje za najviše interese Avstrije, ne zabimo in ne smemo zabiti tudi najviših interesov domačih, živih potreb naroda slovenskega, in v prvo vrsto teh potreb spada zedinjenje dandanes v 6 političnih administracij razcepljenih Slovencev.

Zdaj, zdaj je nastopil pravi moment, da raz-

odenemo cesarju, vojvodi našemu, svoje iskrene želje, in da mu jih povemo v imenu vsega slovenskega naroda, ki v družih zborih ne more povzdigniti glasú svojega do Njegovega Veličanstva. Zdaj se mi zdi, da na pohlevno naše vprašanje: „sme se iz temnih osod bližati zvesta Slovenija?“ čujemo iz najvišega prestola tolažilni glas: „Dvigni se, dvombe na stran! prestolu pogumno se bližaj Slovenija!“

In mi se bližamo z živo željo po zedinjenji v srcu, in ponosno kazaje na pretekle viharne čase, ko se je udanost naroda slovenskega čista ko zlató izkusila, zopet kličemo vojvodi svojemu: „Blagó, življenje in kri, visoki vladar, ti posvetimo! — Hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencu ne gane!“ (Gromovita pohvala in ploskanje z rokami.)

Znanstvene stvari.

Poročilo

o VI. občnem zboru slovenske Matice

v Ljubljani 1. decembra 1870. l.

(Dalje.)

Pri sinočnem shodu bil je pretresan predlog, kterega je tudi g. dr. R. Razlag stavil vsled razodetih mu želj, in se glasi: „Naj Matica na svetlo dá znanstven časopis v zvezkih na vsake tri mesece en zvezek ter ga ustanovnikom pošilja zastonj, sicer pa prodaja naročnikom“. — Odbor temu predlogu po dolgem in resnem pretresovanji ni pritrdil, ampak sklenil je, da se „Letopis“, za kateri se tudi do sedaj ni zavrgel noben znanstven sestavek, razcepi v dva predela, a) za znanstvene, in b) za druge razne spise.

Naj omenim spisov, ki so nam znani, da se še sestavljajo za Matico, ti so:

Odsek za izdavo narodnega blaga je prejel že precej rokopisov; vendar je obrok za nabiranje podaljšal do meseca maja 1871. leta; Stanko Vrazovo slovstveno zapuščino pretresa g. dr. Gr. Krek.

„Slovanski narodopis“, ki ga spisujeta gg. prof. Šuman in Majciger, menda še ni dovršen.

„Popularno dogmatiko“ ima g. dr. J. Ulaga še v popravljani in presojevanji.

„Filozofična propedeutika“ je v delu.

„Slovenska - hrvaško - srbska - slovnica“ obeta se nam za 1871. leto. Spisuje jo g. prof. Bošt. Žepič.

Morda nam dojde tudi g. Jož. Marnova „slovenska literatura“.

„Slovensko stenografijo“ g. Hafnerja ima v pretresovanji prvi spolek Gabelsbergerjevih stenografov v Pragi.

Od g. Matija Majarja, ki je obljubil s svojim narodnim blagom oglašiti se pri Matici, po tem, ko je odpovedal se Matici a vzroka ni povedal, javalne se nadjamo kaj prejeti.

Z dvema društvoma je Matica letos stopila v djan-sko zvezo književne vzajemnosti, in sicer: a) z občestvom sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru, in b) s prvim spolkom Gabelsbergerjevih stenografov v Pragi.

Nekterim družbam in gimn. dijakom je odbor podaril po nekoliko sedanjih Matičinih knjig.

Tudi o posebnih dobrotnikih more odbor nekoliko spregovoriti.

Razun velikodušnega darú g. dr. Lovro Toman, ki je bil že omenjen, in razun g. Debeljakove zapuščine, iz ktere je Matici po dovršeni obravnavi in poprodaji laških obligacij došlo 8243 gold. 90 kr., daroval je kakor vsako leto tako tudi letos gosp. baron Anton Codelli 10 gold., in gosp. Iv. Žuža se je

zavaroval pri vseslovanski „Slaviji“ tako, da od 1500 gold. zavarovanja po njegovi smrti Matici pripade 500 gold. — Pristrčna hvala jim bodi!

To so kratke črtice o delovanji odborov, ki jih naj slavná skupščina blagovoljno vzame si na vednost. Bog dodeli Matici še daljni svoj blagoslov“. —

Tako se je glasilo tajnikovo poročilo.

Po prebranem poročilu tajnikovem prvosednik poprašá skupščino, ali kdo želi kaj opomniti o poročilu?

Dr. Bleiweis poprime besedo ter kaže, da slavní Koseski brezplačno prepusti pesmi svoje Matici, da bodo v kakih 42 pôlah neprecenljiv zaklad našemu slovstvu, ker nasvetuje, naj slavnemu pesniku za ta veliki dar zahvalo občnega zbora sporoči slov. Matica. Vsi pričujoči s slavoklici odobrijo ta predlog.

Na to spregovori g. Trstenjak, koliko je treba nam omike narodne, na podlagi jezika narodnega, ter gledé na to, da se ta pospešuje po mladeži slovenski v domačih, ljudskih, vzlasti srednjih učiliščih, da so se politične razmere dokaj spremenile in se nam boljšajo, da smo celó iz ust ministrovih čuli, naj si vzredimo narodnih uradnikov itd. sami, priporočuje Matici v svojem ter v imenu mnogih društvenikov, naj skrbí, da se na svetlo dajejo knjige zlasti za srednje šole. Dr. Bleiweis želi o tem prav natančnega predloga, ki naj se po pravilih izroči odboru, češ, da vlada poti narodne ravnopravnosti v šolah vendar nikdar več popustiti ne more, in dr. Razlag, omenivši, da je pred nekaj leti tudi bil zoper to, da bi Matica dajala na svetlo šolske knjige; dobro vedé, kako se navadno one sestavljajo po vladinih naročilih in možeh strokovnjakih, a da sedaj z ozirom na naše posebne razmere živo priporoča nasvet Dav. Trstenjakov s pristavkom, da naj bi se Matičin odbor v javnem povabilu obrnil do izvedenih učiteljev slovenskih sploh, naj prispejo mu po danih načrtih na pomoč v tem obziru, kar ves zbor radosten odobrava.

Potem se predlaga račun, o katerem spregovori nekoliko dr. J. Zupanec, in po predlogu dr. Bleiweisovem imenuje predsednik tri gospode, da pregledajo, presodijo in potrdijo društven račun za leto 1869/70., in sicer: gosp. učitelja J. Tomšiča, gosp. H. Hohna in gosp. dr. Hudeca.

O proračunu, kjer dr. Costa in gosp. Lésar razložita nektare premembe vsled Tomanovega darú, vsled kterega bodo dohodki viši za 420 gld., predlaga dr. Jan. Bleiweis, da zbor izreka javno hvalo gosp. blagajniku, ki brezplačno tako na tanko opravlja svoj posel.

O volitvi 12 odbornikov. Volilni listi se sprejamejo, in prvosednik naprosi 5 udov, ki pod predstvom dr. Vončinovim liste pregledajo in preštejejo ter naznanijo izvoljene odbornike. Izročenih je bilo 263 (dva sta bila neveljavna). — Po preštevi listov naznani dr. Vončina, da so dobili glasov: dr. Jan. Bleiweis 260, J. Gorup 260, Vavrú 259, Tušek 233, grof Barbo 172, Svetec 172, baron Cois 171, Kandrnal 171, Bradaška 166, Ulaga 161, Jeran 140, Winkler 139, ki so toraj izvoljeni, in sicer prvih 10 od 1870. l., dalje gosp. Jeran namesto gosp. dr. Toman 1869. l., in gosp. Winkler namesto gosp. M. Majarja 1868. l. izvoljenega.

Razun teh je dobil glasov 124 prof. J. Pajek, 91 dr. Mencinger, 90 dr. Lavrič, 88 dr. Zarnik, 86 gosp. Nolli, 85 gosp. Samec, 21 dr. Dominkuš, 12 dr. J. Strbenec itd.

Opomba. Ker g. Fr. Bradaška ni blagovolil sprejeti izvolitve, zato se je na njegovo mesto v odbor pozval prof. J. Pajek, ki je radostno sprejel izvolitev.

Po razodeti volitvi daje še dr. Costa hvalo dramatičnemu društvu, da povzdigne s primerno predstavo